

Teodors Zaļkalns

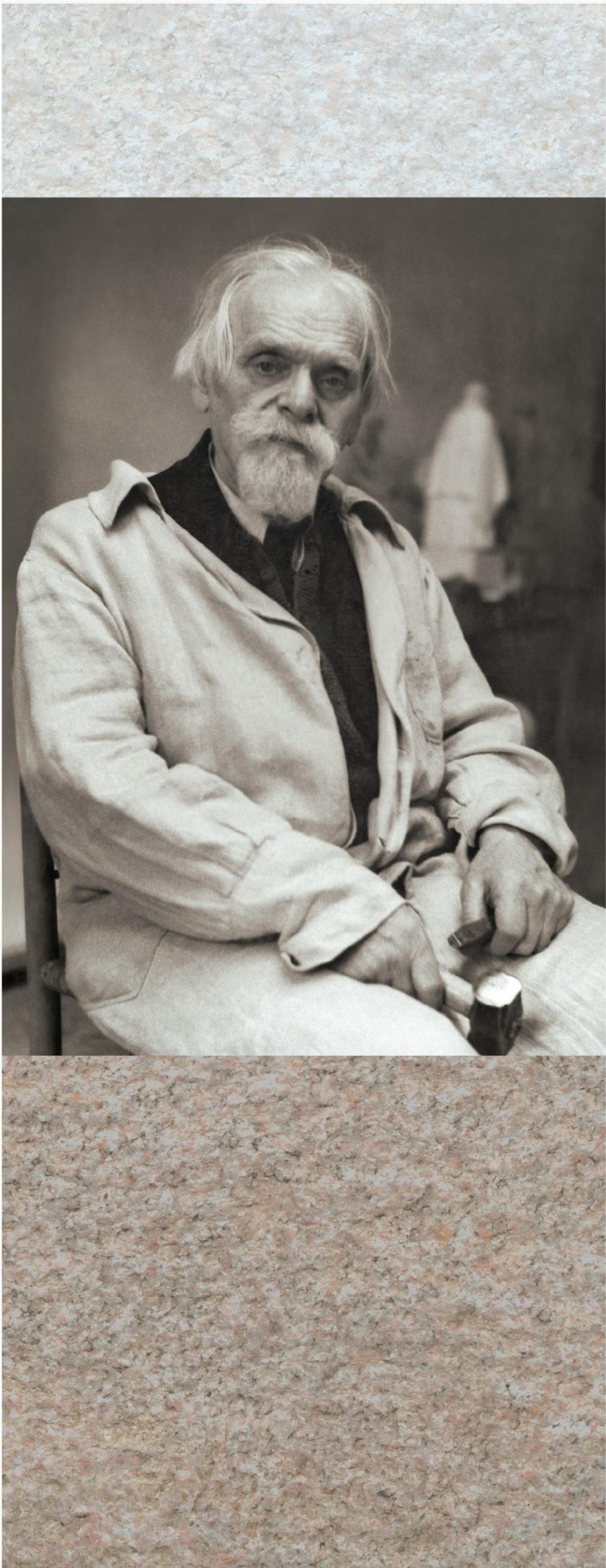
Ikvienas vietas lepnumums ir iepriekšējo paaudžu paveiktais un mūsdienās saglabātais. Siguldas novada lepnumums ir Grīnbergu/Zaļkalnu dzimtas devums novada dzīvē. Siguldas kā apdzīvotas vietas veidošanās 19. un 20. gadsimta mijā ir cieši saistīta ar Zaļkalnu dzimtu un tās devumu kultūras dzīvē.

Izcilā meistara, latviešu profesionālās tēlniecības pamatlīcēja, pedagoga Teodors Zaļkalna bērniņas un jaunības atmiņas par Allažiem un Siguldu ir iespaidojušas viņu visu mūžu un devušas spēku radošam darbam.

Man ir bijusi laime satikt Teodoru Zaļkalnu viņa dzīves pēdējos gados Siguldā, tikties un sadarboties ar viņa skolniekiem, tēlniekim Kārli Baumanī, Imantu Lukažu, Albertu Terpilovski un citiem. Ar pateicību atceros kopīgo darbu ar Teodora Zaļkalna skolniekiem pie viņa veidotā skulpturālā portreta uzstādīšanas komponistam Alfrēdam Kalniņam 1979. gadā un 1985. gadā Krišjāņa Barona pieminekļa uzstādīšanas Siguldā. Satraukuma un ieceru pilns bija laiks, gatavojoties Teodora Zaļkalna simtgades pasākumiem un uzsāktajam darbam veidojot memoriālo muzeju Allažu "Zaļajā kalnā".

Prieks, ka šogad īstenojusies sena iecere Siguldā izveidot piemiņas vietu ar tēlnieka Ojāra Siliņa veidoto skulpturālo portretu Teodoram Zaļkalnam.

Anna Jurkāne
Turaidas muzejrezervāta direktore
2018. gada septembrī

Teodors Zaļkalns

30.11.1876.–06.09.1972.

“Mēdz teikt, ka Teodors Zaļkalns ir latviešu tēlniecības ciltstēvs. Tie ir patiesi vārdi. Uzņēmis sevī dažādu tautu un laikmetu kultūru, apguvis reālistiskās mākslas pamatus laikā, kad dzīvoja un darbojās mūsu glezniecības klasiķi, Teodors Zaļkalns ir kā tilts, kas vieno priekšmetus, kā saknes, kuru spēks un dziļums šalc lapotnē.”

Kārlis Baumanis

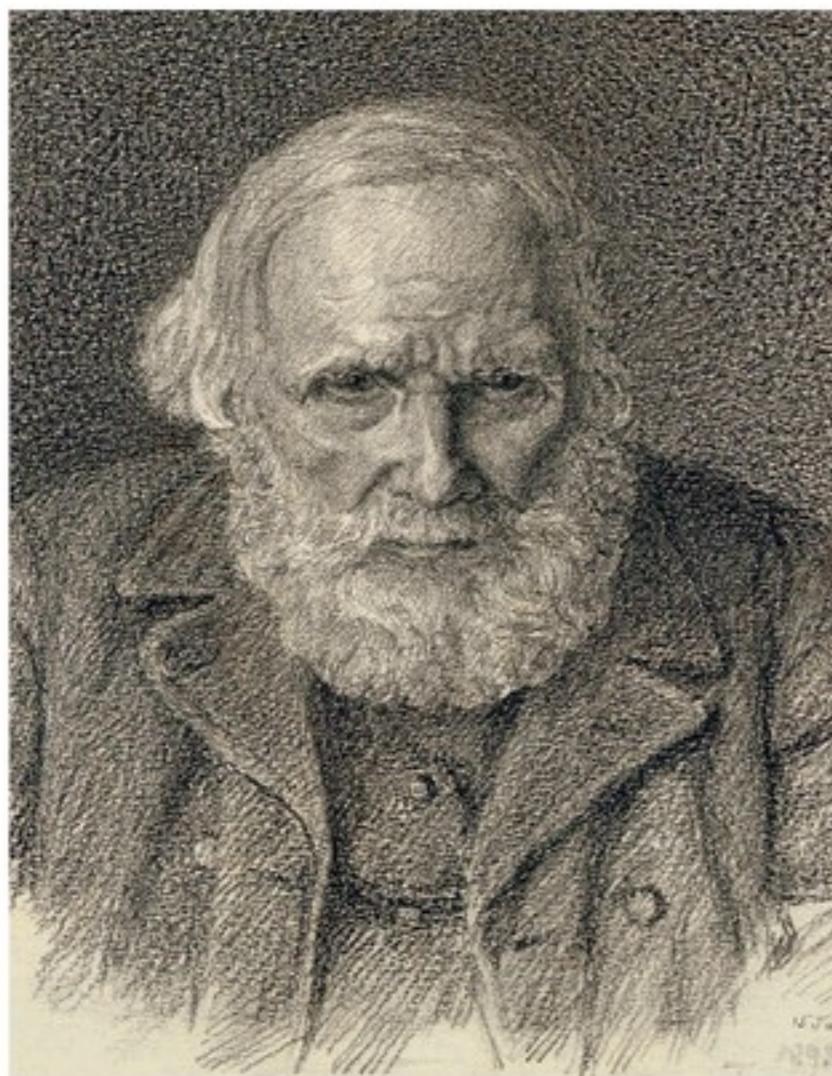
“Smalks un viegls, matiem kā izbalinātu lina kodeļu, viņš visu mūžu bija cirtis akmeņus un veidojis tos pēc sava prāta. Marmoru, šūnakmeni, granītu. Visvairāk viņš mīlēja granītu, pelēku kā tautasdziesma, kā pusplaukušu ievziedu krūmu ūdensmalā, tumstošu kā lietus mākonī pirmssaules stundā. Granīts devis viņam skumjos sieviešu tēlus virs dzejnieku kapiem. Saspringtiem muskuļiem trīcošo “Važās sasaistīto”, neaizmirstamās latviešu māmuļas. Māmuļas ar cieši sasukātiem matiem zem tīri izmazgātas lakata malas, māmuļas ar nogurumu plecos, ar sapratošu, tikko jaušamu smaidu. Māmuļas, mierīgas un gaišas kā ūdeņi, kas izplūst no septiņiem avotiem.”

Saulcerīte Viese

Allaži. Vecvecāki

Teodora Zaļkalna priekšteči pieder pie Vidzemes turīgajiem saimniekiem. Meistara vecvectēvs ir melderis Jaunlaicenes dzirnavās. Viņam ir divi dēli, viens no viņa diviem dēliem ir Teodora Zaļkalna vectēvs, otrs – dzejnieka Graviņu Kārļa tēvs.

Teodora Zaļkalna vectēvs Vilhelms Grīnbergs no Jaunlaicenes pārceļas uz Siguldu, kur divus gadus strādā par sulaini, bet pēc tam 19. gadsimta vidū četrdesmit gadus Allažu muižā par pārvaldnieku. Allažos nopērk mājas "Tiles" ar 600 pūrvietām zemes (224,82 ha). Apprec siguldieti Lizeti, ar kuru ģimenē audzina sešus bērnus – trīs meitas un trīs dēlus.

"Vectēva Vilhelma Grīnberga ģimene." Teodors Zaļkalns. Papīrs, tuša. 1985

Vectēvu (1810–1900) Zaļkalns uzskata par savu pirmo audzinātāju. Viņš prot dažādus amatus un labi pazīst dabu, ko iemāca arī Teodoram un viņa brājiem. Vectēva padomu kodolu "Dari taisnīgi un nebīsties ne no viena" Meistars godājis līdz sirmam vecumam.

Vilhelma Grīberga Allažos iepirktais mājas "Tiles". 1965

Arī Vilhelma brālis Pēteris no Jaunlaicenes pārnāk uz Allažiem un vietā, kur vienuviet iztek septiņi avoti, ierīko Kalķugravas ūdensdzirnavas. Dzirnavās ciemojas Auseklis, Andrejs Pumpurs un citas pirmās latviešu atmodas laika personības. Teodoram Zaļkalnam ar šo vietu saistīs daudz bērnības atmiņu.

Lizete Grīnberga ar mazdēliem. 1888

No kreisās pirmā rindā: Teodora Zaļkalna brālēns, tēlnieks Burkards Dzenis, Lizete Grīnberga, Teodors Zaļkalns. Otrā rindā Teodora Zaļkalna brāļi: Oskars un Jānis.

Teodora Zaļkalna brālēns, dzejnieks Graviņu Kārlis. 20. gadsimta sākums

Kalķugravas dzirnavas Allažos. 2017

"Dzirnavas bija vairāk kā simt gadu vecas. Mēs zinājām to vēsturi. Tās uzcēlis Pēteris Grīnbergs, ienācējs no Jaunlaicenes puses. Viņa brālis Vilhelms tajos pašos gados iepircis Allažu Tiles mājas. "Novēlu jums spožus rītus un labus vakarus," viņš teicis, šķirdamies no dzīves, un šos vārdus kā talismanus saglabājuši viņa treji dēli, atstādami nākamo mantinieku piemiņā. Bieži viņi ciemojušies pie sava brālēna un tēvoča Kalķugravās – pašā skaistākajā Silciema nostūrī. Un ne viņi vien. Te spēlēts teātris. Te uzturējies Auseklis, Pumpurs, Lapas Mārtiņš. Vecā, nodzeltējušā dzejas antoloģijā "Smaidi un asaras" stāp daudziem citiem aizmirstiem vārdiem atrodams arī Graviņu Kārlis – jaunais Grīnberģis, kas, "dažādos peļņas arodos darbodamies, kalpojis arī rakstniecībai un dzejai". Tad aizgāja arī šī paaudze. Kā ugunkurā sadega Ausekļa mūzs. Graviņu Kārlis, laimi meklēdams, devās uz Ameriku, ierīkoja alus brūzi Brazīlijā un turpmāk saucās Karlo de Monteverde. Bet Kalķugravā aizvien biežāk iegriezās Vilhelma mazdēls Teodors. Lai kur dzīve viņu aiznestu – uz Rīgu, uz Katrīnpili, uz Pēterburgu revolūcijas viesujos, uz tālo Parīzi un tās mākslas darbnīcām, viņš atkal un atkal atrada laiku atgriezties Allažos un izstaigāt savas bērnības takas."

Saulcerīte Viese

Allaži."Zaļais kalns"

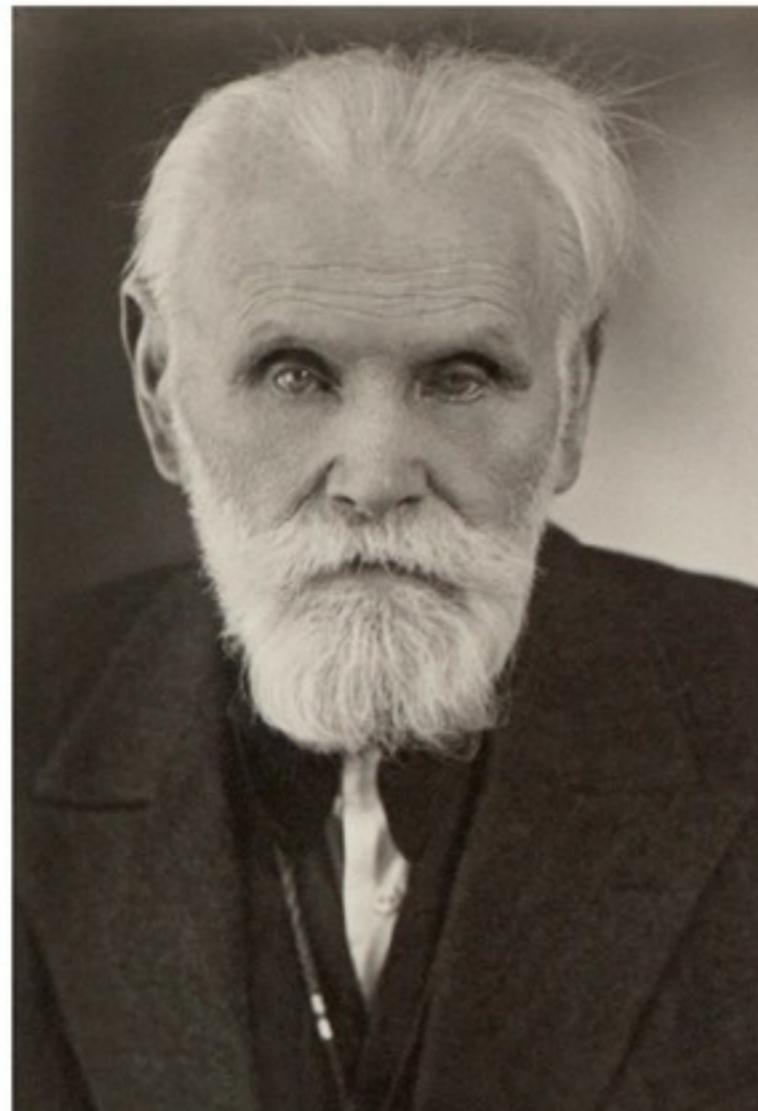

Teodora Zaļkalna dzimtās mājas "Zaļais kalns". 2017

Tēlnieks Allažu "Zaļajā kalnā" pavada tikai pusotra gada, tomēr kontakts ar šo vietu nekad nav pārtrūcis. Dzīvojot Silciemā, Siguldā un Rīgā Zaļkalns tur laiku pa laikam atgriežas.

Teodors Zaļkalns 20. gadsimta 60. gadu beigās Allažu "Zaļajā kalnā"

Teodora Zaļkalna tēvs Eduards Grīnbergs
(1850–1941)

Tēvam bija attīstīta skaistuma izjūta, viņš gleznoja un dzejoja, kā arī rakstīja korespondences laikrakstiem.

Piemiņas akmens atklāšana tēlniekam Teodoram Zaļkalnam 1984. gada 30. novembrī viņa dzimtajās mājās Allažu "Zaļajā kalnā"

No kreisās: tēlnieki Laimonis Blumbergs un Alberts Terpilovskis, Siguldas novadpētniecības muzeja (tagad – Turaidas muzejrezervāta) direktore Anna Jurkāne.

Piemiņas akmeni izgatavojuši tēlniecības katedras studenti: Haralds Balodis, Tālivaldis Muzikants un Voldemārs Vāvers. Tumšārto granītu tēlnieks iecerējis savai kompozīcijai "Ķēžu rāvējs" un sācis to jau apstrādāt. Sānos redzami iedobumi no Meistara kalta un ķīļu pēdām.

Vilhelms Grīnbergs "Tīlu" zemi 19. gadsimta otrajā pusē sadala starp dēliem. Vecākajam un vidējam dēlam viņš noraksta katram pa 200 pūrvietām zemes, bet

Teodora Zaļkalna tēvam Eduardam tiek zemes gabals ar mežu.

Eduards Grīnbergs nodarbojas ar zemkopību, uzceļ mājas "Zaļais kalns", kur laulībā ar Alūksnes mežsarga meitu Mariju Aizpurīti piedzimst četri dēli: Oskars, Kārlis, Teodors un Jānis.

Teodora Zaļkalna māte Marija Grīnberga
(dz. Aizpuriņa 1852–1917)

Tēlnieka māte Marija jaunībā vēlējās mācīties mūziku, bet toreizējo dzīves apstākļu dēļ tas nebija iespējams. Toties visu mūžu viņa joti interesējās par literatūru un daudz lasīja.

Teodora Zaļkalna vecāki. 19. gadsimta beigas
No kreisās: māte Marija Grīnberga, nezināms zēns,
tēvs Eduards Grīnbergs.

Teodora Zaļkalna dzimtas atdusas vieta Allažu kapos. 2017

Šeit Zemesmātes klēpī guldiņi: vectēvs Vilhelms Grīnbergs, tēvs Eduards Zaļkalns, māte Marija Zaļkalne, brāļi Oskars un Kārlis Grīnbergi.

Latviskas cilmes vārdu došana jaundzimušajiem un uzvārdu latviskošana strauji pieaug 20. gadsimta trīsdesmitajos gados. Eduards Grīnbergs šajā laikā kopā ar dēlu Teodoru oficiāli maina uzvārdu un turpmāk saucas Zaļkalns, bet brāļi Oskars un Jānis paliek Grīnbergi.

Allaži. Silciems. Sigulda

"Tēlnieka bērnība un jaunība ciešām saiknēm saistīta ar Allažiem, Silciemu un Siguldu – vienu no krāšņākajiem Latvijas novadiem, kur kalni mijas ar ieļām, bērzu birzis nomaina priežu sili, bet tālumā kā torņi paceļas zilganās egles. Gaujas majestātiskā senleja liek apstāties ikvienam ceļiniekam, un upes varenais plūdums skan ausīs kā himna Vidzemes skaistumam."

Kārlis Baumanis

Allažu "Zaļā kalna" zeme neienes tik daudz, lai uzturētu ģimeni, tādēļ pusotru gadu pēc Teodora piedzimšanas Eduards Grīnbergs ar ģimeni pārceļas uz Silciemu. Tēvs nopērk trīs pūrvetas zemes un māju, piebūvē atver "Paegļu bodīti".

Teodora Zaļkalna vecāki 19. gadsimta beigās no Silciema dodas uz Siguldu. Eduards Grīnbergs uzceļ pirmo privātmāju Siguldā, kura atrodas tagadējā Krišjāņa Valdemāra ielā 1. Šajā laikā būvē Rīgas – Valkas dzelzceļu, ko atklāj 1889. gadā. Sigulda strauji uzplaukst un kļūst par iecienītu atpūtas vietu gan pašmāju, gan ārzemju tūristiem. Tieks celtas vasarnīcas un pansijas. Tagadējās Krišjāņa Valdemāra ielas rajonā Grīnbergiem pieder gruntsgabals, uz kura viņi atver tējnīcu un veikalu. Grīnbergu ģimenei izdodas tik pie turības.

234 Latvijas skati. Sigulda. Gaujas leja.

Skats uz Gaujas senleju. 19. gadsimta beigas – 20. gadsimta sākums

Siguldas dzelzceļa stacija. 20. gadsimta sākums

Teodora Zaļkalna vecāku māja Siguldā. 19. gadsimta beigas – 20. gadsimta sākums
Pirmā pasaules kara laikā māja nodegu un iet bojā visi tur atstātie Teodora Zaļkalna darbi.

Pēc Pirmā pasaules kara nopostītās ēkas vietā uzceltais Grīnbergu ģimenes nams Siguldā,
Krišjāņa Valdemāra ielā 1. 2017

"Lorupes muižas Starpaskrogs
19. gadsimta pirmajā pusē".
Gravīra pēc A. fon Hāgena zīmējuma
Teodora Zaļkalna tēvs šajā krogā strādā
par krodzinieku un apgādā ar produktiem
dzelzceļa celtniekus.

Dzelzceļa Rīga – Valka būve 19. gadsimta beigās pie Lorupes Siguldā

"Teodors Zaļkalns verādā, kurai cauri auga koki, bieži veidoja vai arī, atlaidies atpūtas krēslā, lasīja. Viņš bija jauntrs un joti labprāt ar bērniem kopā skrēja "milža soļus" ap stabu."
Zigurds Zuze

Teodora Zaļkalna brāla Jāņa Grīnberga mājas Siguldā, Ziedu ielā 3. 2017

Brāļi. Skolas gaitas

"Teodors Zaļkalns (pa labi) ar brājiem Oskaru un Jāni".
Kārlis Zēbode. 1881

Mākslinieks uzglezno visus trīs Grīnbergu dēlus. Attēlo viņus ar melniem lakādas zābacipiem, kādi viņiem nekad nav bijuši.

Astoņu gadu vecumā Teodors Zaļkalns sāk mācīties Allažu draudzes skolā, pēc tam vecāki nolemj sūtīt zēnu Rīgas pilsētas reālskolā, kur jau mācās vecākais brālis Oskars. Vēlāk viņiem pievienojas arī Jānis. Šajā laikā Teodors dzīvo mātesmāsas Klementīnes un Jāņa Dzeņu ģimenē, kurai Rīgā pieder paprāvs īpašums. Skolas gadi pavadīti kopā ar viņu dēliem Reinholdu un Burkardu – vēlāk pazīstamu tēlnieku.

Rīgas pilsētas reālskola (Riga. Stadtrealschule). 20. gadsimta sākums
Skolā Teodors Zaļkalns mācās no 1888. līdz 1893. gadam.

Teodora Zaļkalna brālēns Burkards Dzenis (1879–1966)
Viens no pirmajiem profesionālajiem latviešu tēlniekiem.

Teodora Zaļkalna brāja sieva Malvīne Vīgnere-Grīnberga Operdziedātāja un vokālā pedagoģe. Viņa ir pirmā latviešu profesionālā soliste, kura savos koncertu repertoāros ieķauj latviešu tautasdziesmas, tādējādi iepazīstina ar tām gan latviešu, gan ārzemju klausītājus. Pēc laulībām jaunā Grīnbergu ģimene apmetas uz dzīvi Siguldā. Viņu ģimelei pieder divas vasarnīcas Šveices ielā, kuras šobrīd nav saglabājušās.

Dziedātāja aktīvi piedalās Siguldas mūzikas dzīvē, nodibinā privātu mūzikas studiju, kur pasniedz dziedāšanas un klavieru stundas.

Teodora Zaļkalna brālis Oskars Grīnbergs (1874–1942)
ar sievu Malvīni Vīgneri-Grīnbergu (1871–1949)
Oskars Grīnbergs ir labs zīmētājs un kļūst par inženieri.

Teodora Zaļkalna brālis Jānis Grīnbergs (1878–1949)
ar sievu Antoniju Grīnbergu
Jānis Grīnbergs turpina tēva uzsāktās tirgotāja gaitas.
Viņš Teodoram Zaļkalnam daudzkārt dzīvē palīdzējis. Rīgā,
Bikernieku ielā viņš uzbūvē tēlniekam darbnīcu.

Studijas. Pēterburga

Pēc dzelzceļa līnijas Rīga-Pleskava atklāšanas Siguldā ierodas atpūtnieki arī no Pēterburgas. Teodors Zaļkalns iepazīstas ar kādu Pēterburgas Mākslas akadēmijas studentu, kurš daudz stāsta par mākslas dzīvi, muzejiem un lielisko arhitektūru Krievijas galvaspilsētā.

Kad Rīgas pilsētas reālskola gandrīz pabeigta, Teodors Zaļkalns satiek skolas biedru no Allažiem - Žani Gailiņu, kurš mācās Štiglica Centrālajā tehniskās zīmēšanas skolā Pēterburgā. Drauga stāsti iedvesmo Zaļkalnu. Noskaidrojis, ka Štiglica mākslas skolā uzņem arī tos audzēkņus, kuri nav pabeiguši reālskolu, viņš nekavējoties vēlas doties uz Pēterburgu. Ģimene nolej: ja Teodors izkritīs pēckāmenā krievu valodā, tad viņu laidīs uz Pēterburgu, ja izturēs – paliks pabeigt reālskolu. Zaļkalns tīšam "izkrīt" eksāmenā, kaut gan uzdevumus zina pietiekami labi.

1893. gadā jauneklis kopā ar tēvu dodas uz Pēterburgu un iestājas Štiglica Centrālajā zīmēšanas skolā, kur apgūst glezniecību un oforta tehniku.

Teodoram skolā veicamie uzdevumi šķiet saistoši, taču pamazām viņa interese noplok. Štiglica skolas galvenā ievirze ir gatavot lietišķās mākslas speciālistus dažādās nozarēs, bet Zaļkalnu arvien vairāk saista tēlotāja māksla.

"... pie mums gatavo amatniekus, māksliniekus – "artistes dessinateurs". Bet viens no izcilajiem krievu žurnāliem atrod, ka Štiglica skola izlaižot māksliniekus bez individualitātes, un es tam piekrītu. Šis žurnāls saucas "Мир искусства". Žurnāls norāda uz to, ka mūsu programma neesot piemērota ar īpatnu gaumi apveltītu mākslinieku audzināšanai; tā izlaižot tikai cilvēkus, "kuri spējīgi piemēroties visām gaumēm". Patiesi, mums aizvien ieteic tikai vecos stilus atkārtot, pie tam tiek rāti un mocīti tie audzēkņi, kā Grīnbergs (Zaļkalns), tagad arī Klērs un citi, kas cenšas iet savus ceļus. Ir vēl jautājums, vai Grīnbergs tiks uz ārzemēm, kaut gan viņam atļauts strādāt pie diplomdarba. Ja viņš būs pārāk oriģināls savā darbā, tad diez vai viņu laidīs..."

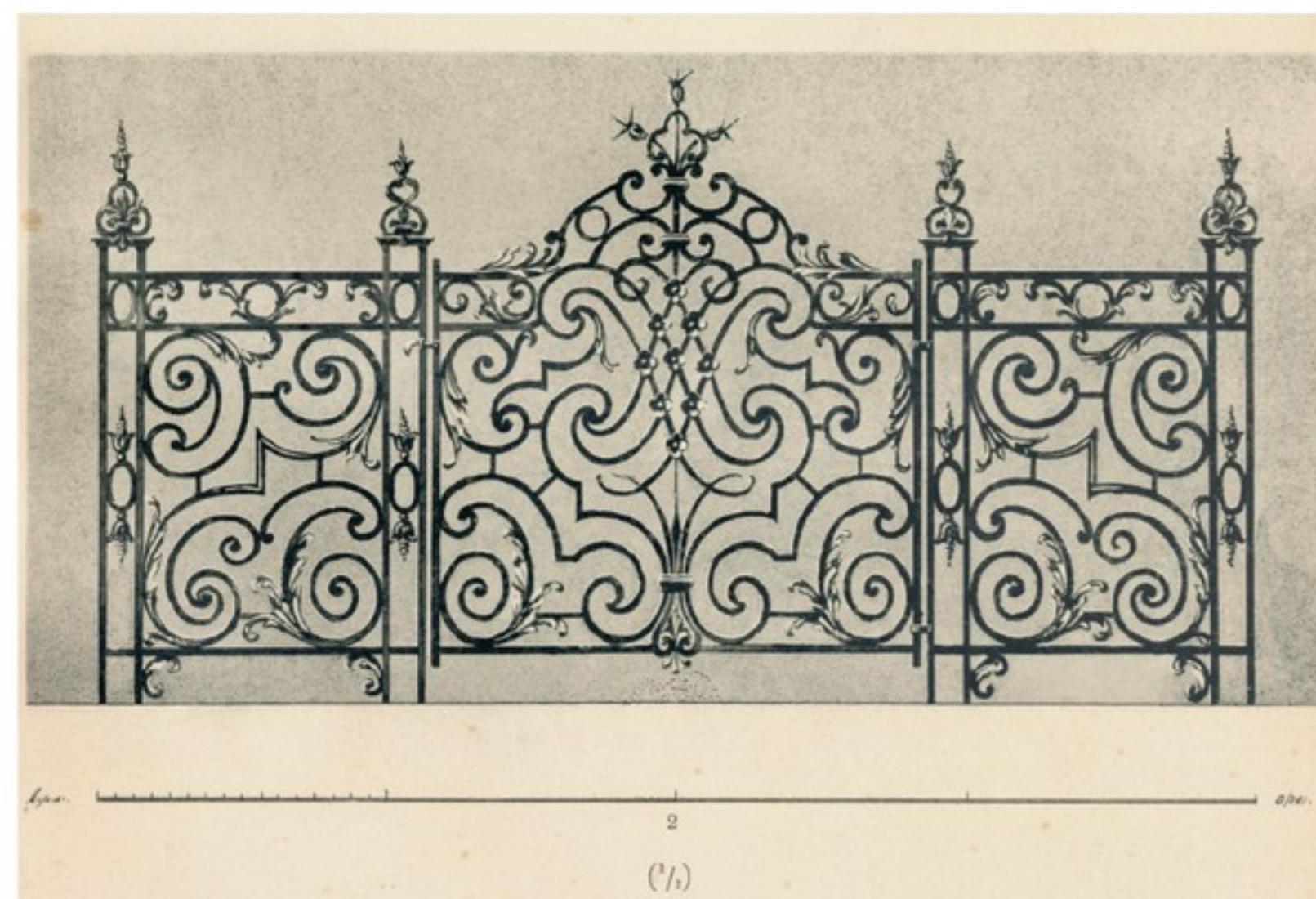
Teodors Ūders

Teodors Zaļkalns 1893. gadā Pēterburgā

Pastkarte. Štiglica Centrālā tehniskās zīmēšanas skola Pēterburgā 1910. gadā
Teodors Zaļkalns skolā mācās no 1893. līdz 1899. gadam dekoratīvās glezniecības nodajā.

Pēc Teodora Zaļkalna zīmējuma izgatavots metālkalums
Jaunais mākslinieks zīmējumu rada 1896. gadā, mācoties kompozīcijas klasē Štiglica zīmēšanas skolā.

"Stunda pie galda". Teodors Zaļkalns. Zīmējumi sudraba galda priekšmetu komplektam. 1899
Teodora Zaļkalna darbs konkursam, lai iegūtu stipendiju studijām ārzemēs. Štiglica zīmēšanas skolas vadība topošā mākslinieka darbu novērtē atzinīgi un uz vienu gadu piešķir viņam ārzemju stipendiju. Tieši šī stipendija nodrošina Zaļkalnam iespēju nonākt Parīzē, Ogista Rodēna studijā, kurai ir izšķiroša loma viņa izvēlē kājut par tēlnieku.

Pēterburga."Rūķis"

Pēterburgas Mākslas akadēmijā, konservatorijā un Štiglica Centrālajā tehniskās zīmēšanas skolā 19. gadsimta beigās mācās liels pulks latviešu jauniešu.

Starp tiem arī latviešu mākslas pamatlīcēji: Ādams Alksnis, Janis Rozentāls, Jānis (Johans) Valters, Vilhelms Purvītis, Gustavs Šķilters, Jūlijs Madernieks, Alfrēds Kalniņš, Emīls Dārziņš un citi. Viņi izveido latviešu mākslinieku apvienību "Rūķis", kurai Teodors Zaļkalns pievienojas 1893. gada rudenī.

"Rūķa" dalībniekus apvieno ideja radīt modernu Eiropas līmeņa latviešu nacionālo mākslu un vienlaikus izkopt katram māksliniekam savu radošo individualitāti. Nacionālās apziņas un jaunības iedvesmoti, viņi kuldina ideālisma pilnus sapņus dzimtās zemes un kultūras labā.

"Rūķa" dalībnieki sanāk kopā tematiskos vakaros, pārrunā Pēterburgas un Latvijas kultūras dzīves aktualitātes, analizē gan savus, gan citu radītos mākslas darbus. Lielu iespaidu uz Teodoru Zaļkalnu atstāj gleznotājs Jānis (Johans) Valters, kurš viņam iemāca izjust dzimtenes dabu un atainot to uz audekla.

"Rūķa" biedri darbnīcā Pēterburgā. Ap 1894

No kreisās: sēž – Jānis (Johans) Valters (1869–1932), Gustavs Šķilters (1874–1954), Rihards Zariņš un Gotliebs Lapiņš; stāv – Janis Rozentāls (1870–1955), Pēteris Balodis (1867–1919), Pēteris Romans (1873–1897), Jānis Libergs (1862–1933), Teodors Zaļkalns, Aleksandrs Ramlavs, Jūlijs Madernieks (1870–1955), Vilhelms Purvītis (1872–1945), Jānis Gailiņš.

Gleznotājs Jānis (Johans) Valters. 20. gadsimta sākums

"Vecajiem "Rūķiem" bija tāds paradums, ka jaunatnācējus pie sevis uzņēma vecākie biedri, un tā Gustavs Šķilters uzņēma mani savā gādībā. Šķilters savu dzīves vietu bija izraudzījis kāda nama trešā stāva izbūvē sētas pusē. Šajā pašā stāvā bija apmetušies uz dzīvi Teodors Zaļkalns, Alfrēds Kalniņš un Burkards Dzenis. Ja vēlējās redzēt, kas notiek vienā vai otrā istabā, vai pat sarokoties no otra dzīvokļa, vajadzēja tikai pieiet pie loga... Kādu vakaru, pārnācis mājās no skolas, nepaspēju ar Šķilteru ne sasveicināties, kad viņš sacīja: "Kuģis pienācis, iesim!" – un, pagājis man garām, sāka kāpt pa trepēm lejup. Es viņam sekoju un pie sevis prātoju – kas gan tas varētu būt par kuģi? Kad bijām uzķāpuši pie Zaļkalna, ieraudzīju uz ķeblīša atvērtu dēļu kastīti, un tajā bija redzami visādi Rīgas gardumi, kā, piemēram, žāvētas Kurzemes desas, vārīts šķīņķis, kāds cepetis, ievārījumi, cepumi... Šādus sūtījumus sauca par "kuģiem". Un, ja kādā "burgā" pienāca šāds kuģis, tad ieradās arī ciemiņi un sākās mielošanās. Ciemošanās pie Zaļkalna bija sevišķi mīļa, Jo Alfrēds Kalniņš dažu labu reizi jāvās lūgumam, un tad mēs visi apklausām."

Teodors Zaļkalns

"Kad sāku gleznot studijas brīvā dabā, Valters man mācīja, kā pieiet dabai. Viņš aizrādīja, ka laukā izgājušam, nevajag tūlit gleznot, bet vispirms jāiejūtas dabā, jātiecas dabu pilnam uzņemt sevī un tikai tad gleznot. Šos Valtera aizrādījumus un radošo dabas uzņemšanu sevī, kā es tagad saprotu, es uzskatu par dārgāko mantojumu, kas nāk līdzi no jaunības."

Kārlis Brencēns

Studijas ārzemēs. Parīze

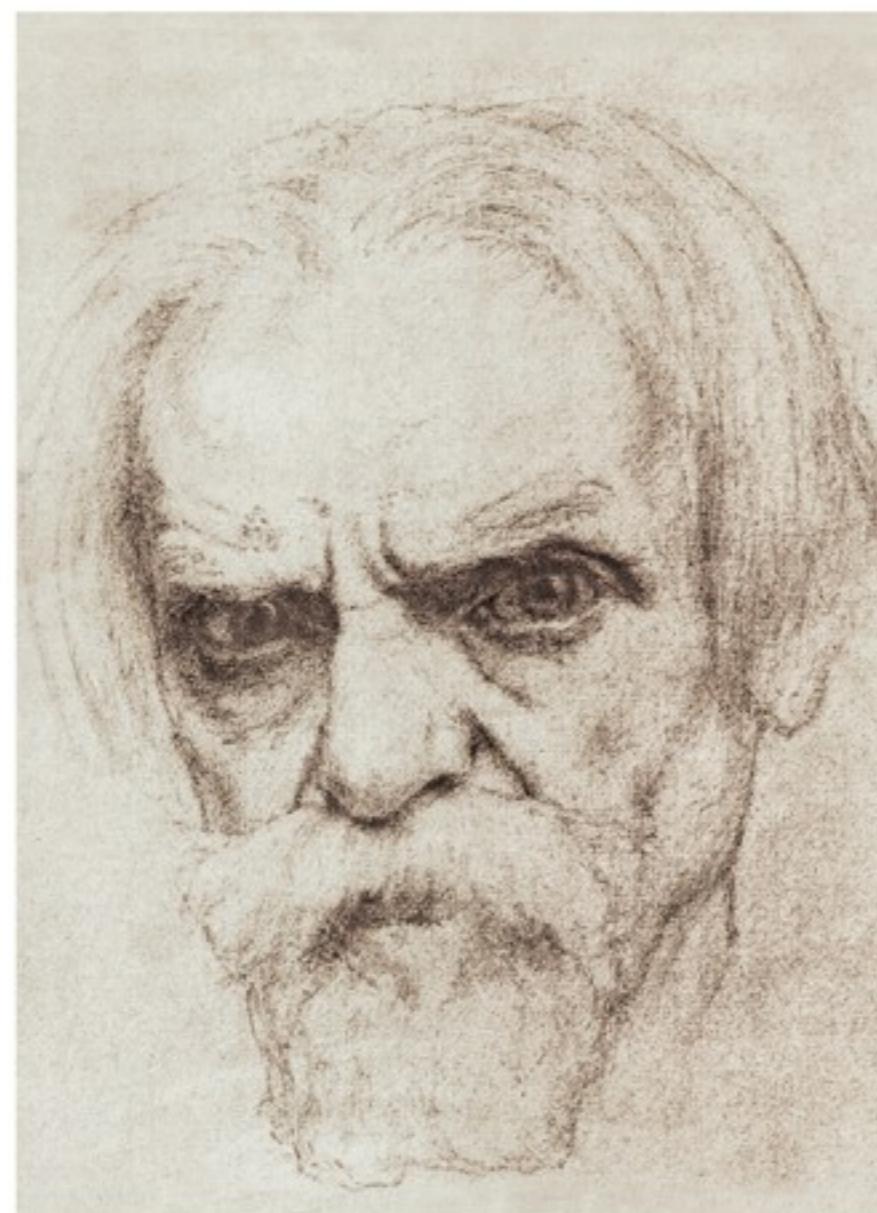
Pēc Štiglica Centrālās tehniskās zīmēšanas skolas beigšanas 1899. gadā Teodoram Zaļkalnam uz vienu gadu piešķir stipendiju ārzemju braucienam. Jaunais mākslinieks vispirms dodas uz Minheni, kur iepazīstas ar kultūras dzīvi un muzejiem, bet 1900. gada sākumā viņš ierodas tā laika pasaules mākslas centrā Parīzē, kur viņu sagaida studiju biedrs un draugs Gustavs Šķilters. Teodors Zaļkalns apmeklē izcilā franču tēlnieka Ogista Rodēna studiju, kuru faktiski vada Rodēna skolnieki, jauni apdāvināti tēlnieki – Antuāns Burdels un Žils Debuā. Desmit dienas pēc iestāšanās studijā, savus skolniekus apciemo Rodēns. Zaļkalns ar Rodēnu tiekas tikai četras reizes, tomēr šis satikšanās kļūst par nozīmīgu pagrieziena punktu viņa daiļradē, jo jaunais gleznotājs pievēršas tēlniecībai.

"Iestāšanās Rodēna studijā izraisīja ārkārtīgi svarīgu pagriezienu manā mākslinieka karjerā, jo līdz tam arvien gribēju būt gleznotājs. Esmu ļoti pateicīgs liktenim, ka manas tēlnieka gaitas sākās šī 19. gadsimta lielākā tēlniecības meistara – lai arī ļoti īslaicīgā – vadībā".

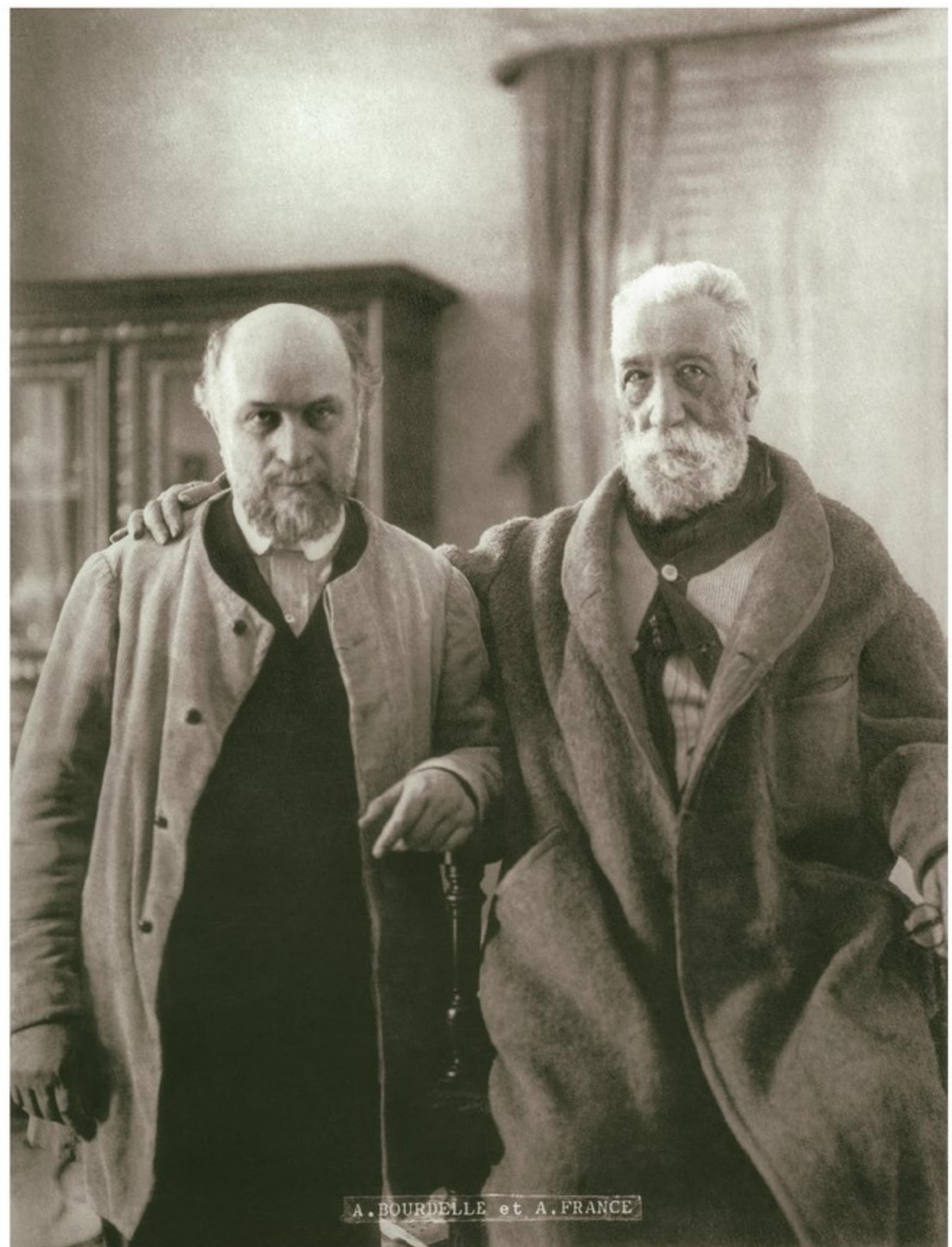
Teodors Zaļkalns

"Pašportrets". Leonardo da Vinči (Leonardo da Vinci, 1452–1519) Sangīna zīmulis. 1512

"Pašģimetne". Teodors Zaļkalns. Sangīna zīmulis. 1954

Ogists Rodēns (Auguste Rodin, 1840–1917) laikā, kad Teodors Zaļkalns papildina savas zināšanas Rodēna studijā
Ap Rodēna vārdu risinās nerimstošas diskusijas, jo daudzi aizstāv vecās romantisma un klasicisma mākslas tendences, bet jaunā tēlnieku paaudze uzskata viņu par savu vadoni, kas atbrīvo mākslu no konservatīviem aizspriedumiem.

Antuāns Burdels (Antoine Bourdelle, 1861–1929) Nozīmīga ir arī Antuāna Burdela loma Zaļkalna daiļrades attīstībā. Tieks uzskatīts, ka Burdels ir otrs vadošais franču tēlnieks pēc Rodēna.

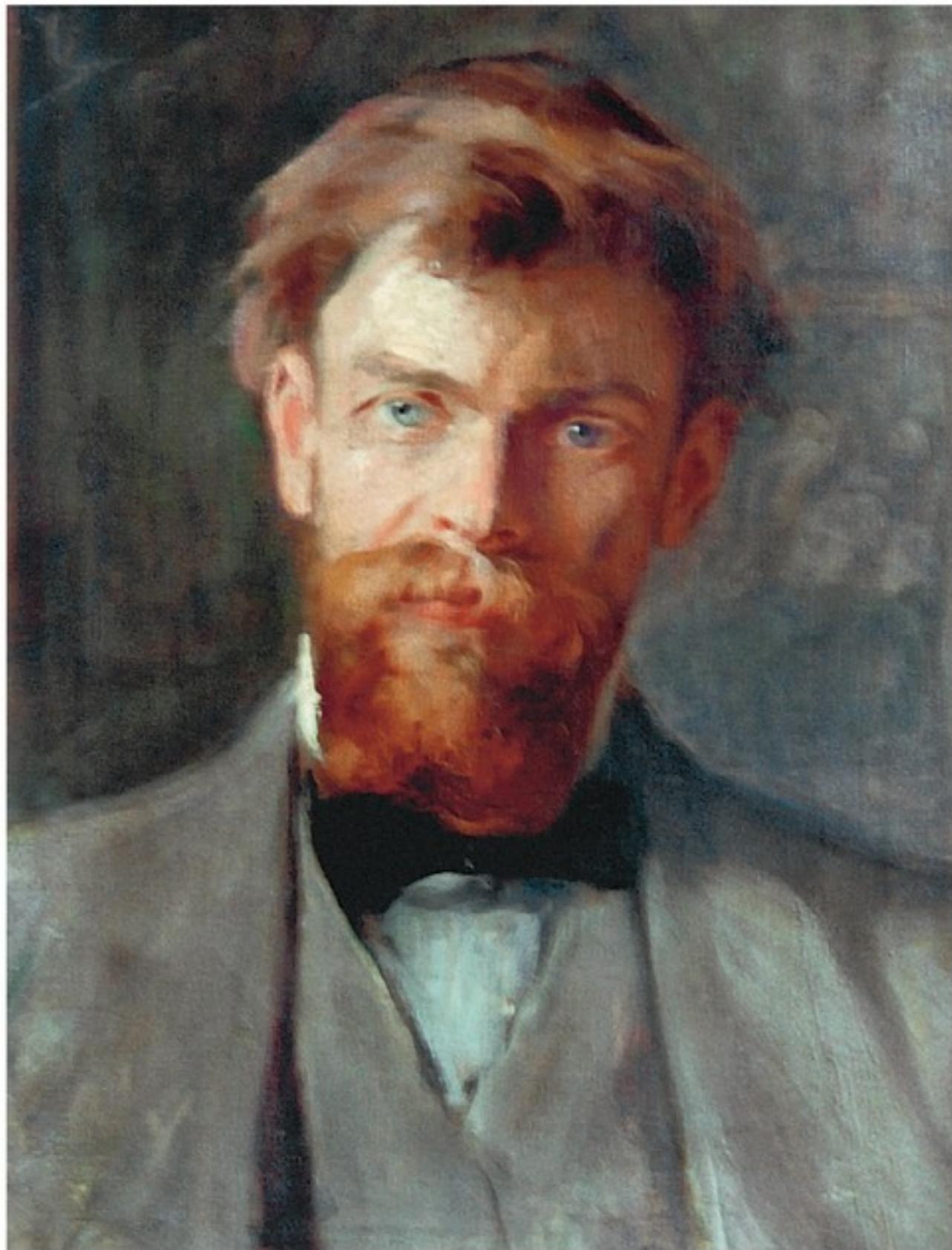
"Skūpst".
Ogists Rodēns. Granīts. 1888
Viens no slavenākajām Rodēna skulptūrām, kurai ir trīs marmora versijas un daudzas bronzas replikas. Viens no šīm replikām atrodas Latvijas Nacionālā mākslas muzeja krājumā un ir vienīgā Rodēna skulptūra Latvijā.

Svarīga loma jaunā tēlnieka māksliniecisko uzskatu izveidē ir iespējai Parīzē apmeklēt muzeus un iepazīties ar dižāko mākslinieku darbiem. Zaļkalnu visvairāk interesē senās Ēģiptes māksla, kas formas, kompozīcijas un statiskuma ziņā ir pretēja Rodēna impulsivitātei. Vēlāk viņa radītie "Māmiņu" tēli tiks salīdzināti ar Ēģiptes piramīdām.

Parīzē ir iespēja redzēt arī Leonardo da Vinči darbus. Visu mūžu mākslinieku valdzina dižā itālieša māksla. Aplūkojot Luvrā izstādītos zīmējumus, Zaļkalns visbiežāk apstājas pie Leonardo da Vinči zīmētiem cilvēkiem, kuri vērīgam skatītājam atklāj savas iekšējās pasaules savīļojošo stāstu.

Parīzē gūtie iespaidi ir nozīmīgi tālākajam Teodora Zaļkalna darbam. Darbs Rodēna studijā, muzeju un izstāžu apmeklējumi, intensīvais jaunrades darbs, diskusijas ar studiju biedriem ir nostiprinājušas Zaļkalna uzskatus tādā līmenī, ka viņš brīvi prot atšķirt mākslas vērtības no pelavām. Tomēr pats svarīgākais ir tas, ka tieši šajā laikā Zaļkalns pievēršas tēlniecībai. Mākslinieks gan turpina gleznot, bet pārsvaru viņa daiļradē gūst tēlniecību.

Studijas ārzemēs. Itālija

"Teodora Zaļkalna portrets" Filipo Marfori-Savini. Eļļa. 1908

Teodora Zaļkalna mākslinieciskai izaugsmei nozīmīgi ir nepilni divi Itālijā pavadītie gadi. Jaunais mākslinieks 1907. gada rudenī dodas uz Florenci Itālijā, lai papildinātu savas zināšanas, studējot renesanses mākslas meistaru darbus, kā arī iepazītos ar bronzas liešanas un marmora apstrādāšanas paņēmieniem.

Te mākslinieks dzīvo vienā mājā ar ievērojamo itāliešu grafiķi Filipo Marfori-Savini, ar kura palīdzību tuvāk iepazīst tā laika jauno itāliešu mākslu. Abu mākslinieku starpā sākas noturīga draudzība, kura turpinās arī pēc Zaļkalna atgriešanās Latvijā.

1927. gadā ar Teodora Zaļkalna līdzdalību tiek noorganizēta itāļu mākslinieka izstāde Rīgā Pilsētas Mākslas muzejā.

"Filipo Marfori-Savini ģimētne". Teodors Zaļkalns. Oforts. 1908

"Skices Teodora Zaļkalna ģimētnei". Pēteris Krastiņš. Sangīna zīmulis. 1909

Teodora Zaļkalna latviešu un itāliešu biedrības biedra karte
Kad Latvijā 1934. gadā nodibina "Latviešu un itāliešu biedrību", Zaļkalns ir viens no pirmajiem biedriem.

"Adelīna". Teodors Zaļkalns. Bronza. 1908. LNMM
Zaļkalna darbs, kuram ir ievērojama nozīme bronzas liešanas mākslas un tehnikas apgūšanā. Otru "Adelīnas" variantu tēlnieks izcērt marmorā, un tas ir pirmais tēlnieka radītais darbs šajā materiālā.

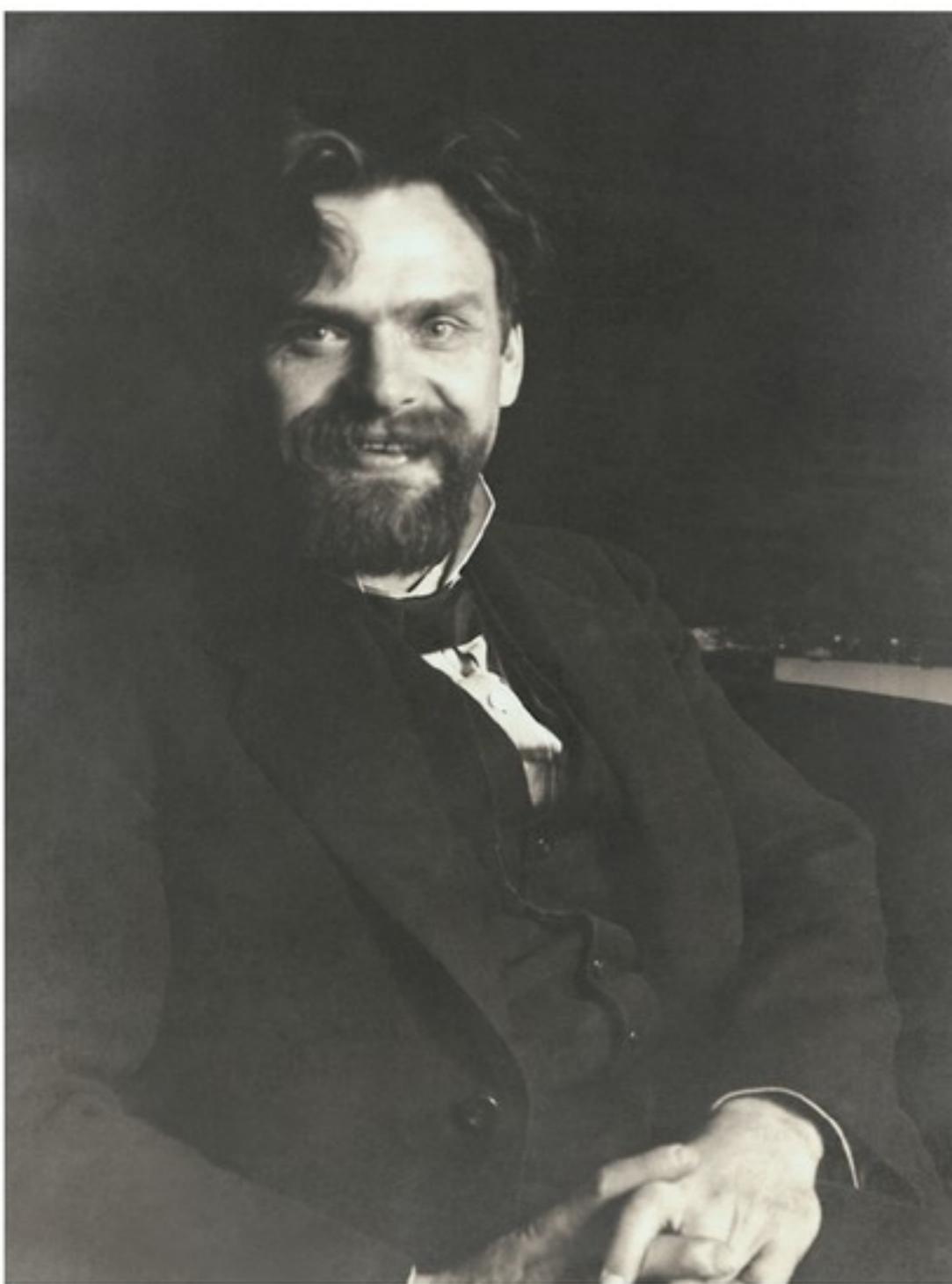

Teodors Zaļkalns (pirmais no labās) un latviešu mākslinieks Pēteris Krastiņš (otrs no kreisās) kopā ar nezināmiem cilvēkiem Florencē. 1909

1908. gadā Florencē ierodas Pēteris Krastiņš. Viņš pēta seno mākslas stilu īpatnības, zīmē Florences arhitektūru un darina dekorāciju metus. Zaļkalns ar viņu bieži tiekas. Abi pārrunā redzēto, daudz domā par jauno latviešu mākslu un par izstāžu organizēšanu Latvijā.

Florence pavadītajā laikā tēlnieks rod pārliecību, ka nevar vairs gleznot un veidot tā, kā to darīja vecmeistari. Katram māksliniekam jāatrod savs, neatkārtojams un patstāvīgs rokraksts. Tikpat svarīga loma ir Itālijā iegūtajām bronzas un marmora apstrādes prasmēm, jo tās dod iespēju savas ieceres realizēt jaunos veidos un materiālos.

Vasaras Siguldā

Teodors Zajkalns. 1910

"Manu jauno dienu līdzgaitniece
Gauja.
Gauja straujā!
Gauja dzidrā!
Tavos līčos, tavās lejās
Iznēsāju, izauklēju
dažu savu sapņu tēlu."

Teodors Zajkalns

Janis Rozentāls (1866–1916)

Gleznotājs, viens no nacionālās glezniecības skolas pamatlicējiem un Baltijas mākslas modernizētājiem, kurš 19. un 20. gadsimtu mijā latviešu profesionālo mākslu pietuvina Eiropas līmenim. Viena no sava laikmeta ietekmīgākajām personībām Latvijas kultūrā, sabiedriskajā un mākslas dzīvē.

Teodoru Zajkalnu dzīves ceļā pavada un priecē draudzība ar daudzām radošām personībām – māksliniekiem, mūziķiem, literātiem.

Gan mācību laikā Štiglica zīmēšanas skolā, gan pēc atgriešanās no Francijas un Itālijas, Zajkalns vasaras pavada Siguldā tēva mājā. No Pēterburgas pārbraucis, jaunais mākslinieks lolo nodomu kļūt par dzimtenes ainavu gleznotāju. Mākslinieka Jāņa (Johana) Valtera rosināts, glezno Siguldas apkārtnes dabu, Gaujas stāvos krastus, pavasara ainavas ar ledus un sniega kušanu, gravas un nogāzes. Pēc tikšanās ar Ogistu Rodēnu Parīzē, jaunais tēlnieks vasarās dzīvo tēva mājās, veido un cērt marmoru.

Villa "Lakstīgala" 19. gadsimta beigās–20. gadsimta sākumā

Netālu no tēva mājas, "Lakstīgalās" dzīvo Reinholds Dzenis, mazliet tālāk Šveices ielā dzīvo viņa draugs Alfrēds Kalniņš, "Kalna Klaukās" apmeties Janis Rozentāls. Bieži viesi Siguldā ir Jūlijs Madernieks, Emīls Melngailis, Emīls Dārziņš, Andrejs un Pāvuls Jurjāni.

Reinholds Dzenis. 1898
Teodora Zajkalna brālēns, tēlnieka Burkarda Dzeņa brālis, villas "Lakstīgala" īpašnieks.

Skats uz Gaujas senleju no Paradīzes kalna.
20. gadsimta sākums

"Kaļna Klaukās" Siguldā, kur 20. gadsimta sākumā bija apmeties Janis Rozentāls

Burkards Dzenis (1879–1966)
Teodora Zajkalna brālēns, viens no latviešu profesionālās tēlniecības pamatlicējiem.

Gaujas iedvesmoti

Teodora Zaļkalna vasaras Siguldā 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā ir piepildītas un garīgas rosmes pilnas. Grīnbergu mājās bieži viesojas pazīstami latviešu kultūras darbinieki, kuriem ir kopīgas ieceres un vienādi uzskati par mākslu. Viņi dodas kopīgās pastaigās pa Siguldas krāšņo apkārtni, pārrunādami savas radošās ieceres un latviešu mākslas veidošanās perspektīvas.

Viesi Grīnbergu mājās Siguldā. 1906

Pirmajā rindā no kreisās: Oskars Grīnbergs, Teodors Zaļkalns; otrajā rindā no kreisās: Reinholds Dzenis, Alfrēds Kalniņš, Pāvuls Jurjāns, Jānis Grīnbergs, Jūlijs Madernieks; trešajā rindā no kreisās: Emīls Dārziņš, Eduards Grīnbergs, Pauls Sakss (1878–1966), Haralds Eldgasts (1882–1966).

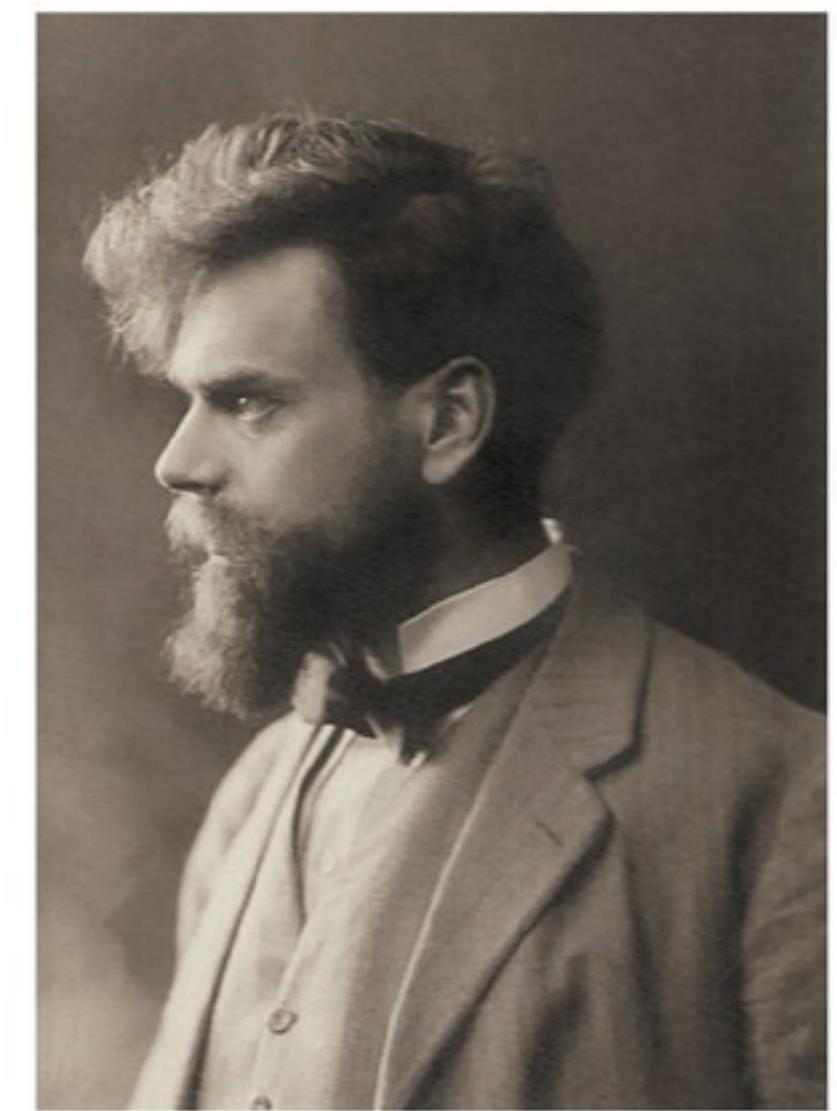
Gustavs Šķilters (1874–1954)

Teodoru Zaļkalnu saista cieša draudzība ar tēlnieku Gustavu Šķilteru no studiju gadiem Štiglica zīmēšanas skolā.

Emīls Dārziņš (1875–1910)

Latviešu komponists un mūzikas kritiķis. Viens no latviešu kora un solo dziesmas klasiķiem. Saraksta arī vairākus skaņdarbus orķestrim, no kuriem ir saglabājies vienīgi "Melanoliskais valsīs".

Teodors Zaļkalns. 1908

Emīlis Melngailis (1874–1954)

Latviešu komponists, folklorists, kora dziesmu meistars. Vairāku Vispārējo latviešu Dziesmu un Deju svētku organizators un virsdiriģents.

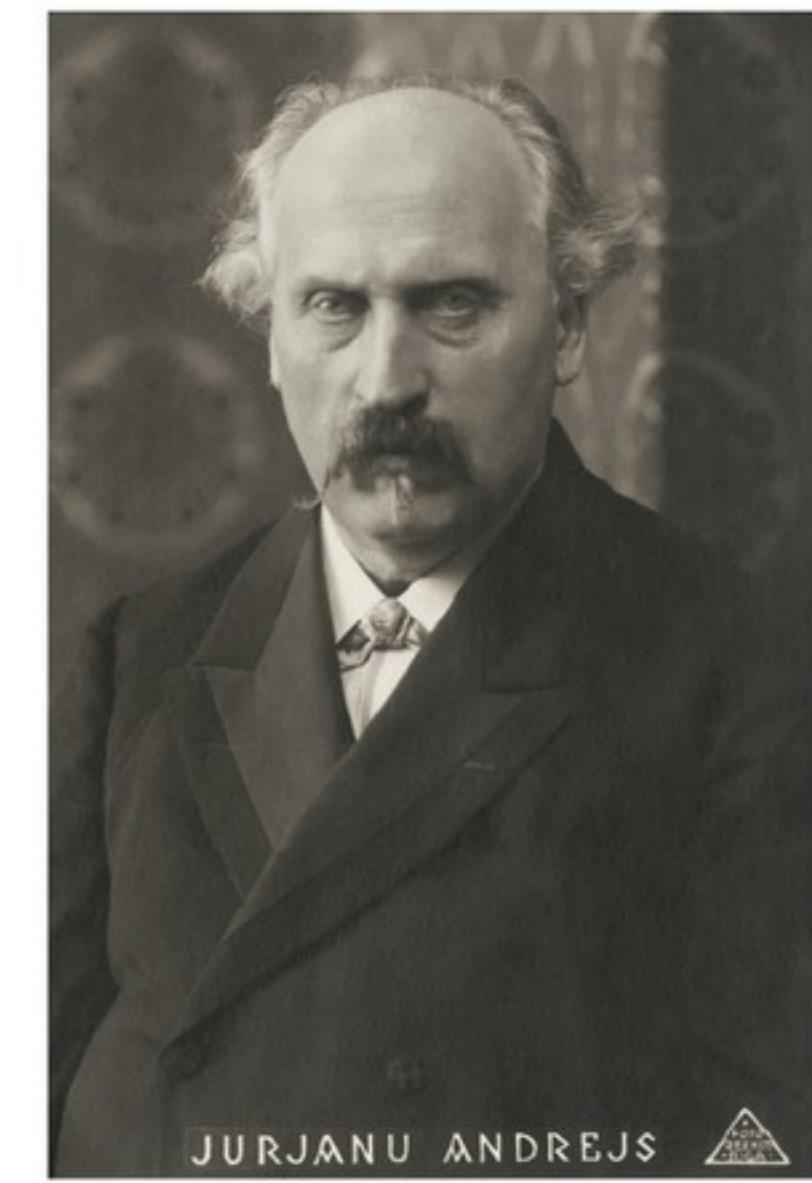
Pāvuls Jurjāns (1866–1922)

Latviešu komponists, diriģents, pedagoģs, mūzikas kritiķis un tautasdziesmu vācējs.

Jūlijs Madernieks (1870–1955)

Latviešu gleznotājs, interjerists, pedagoģs un mākslas kritiķis.

Andrejs Jurjāns (1856–1922)

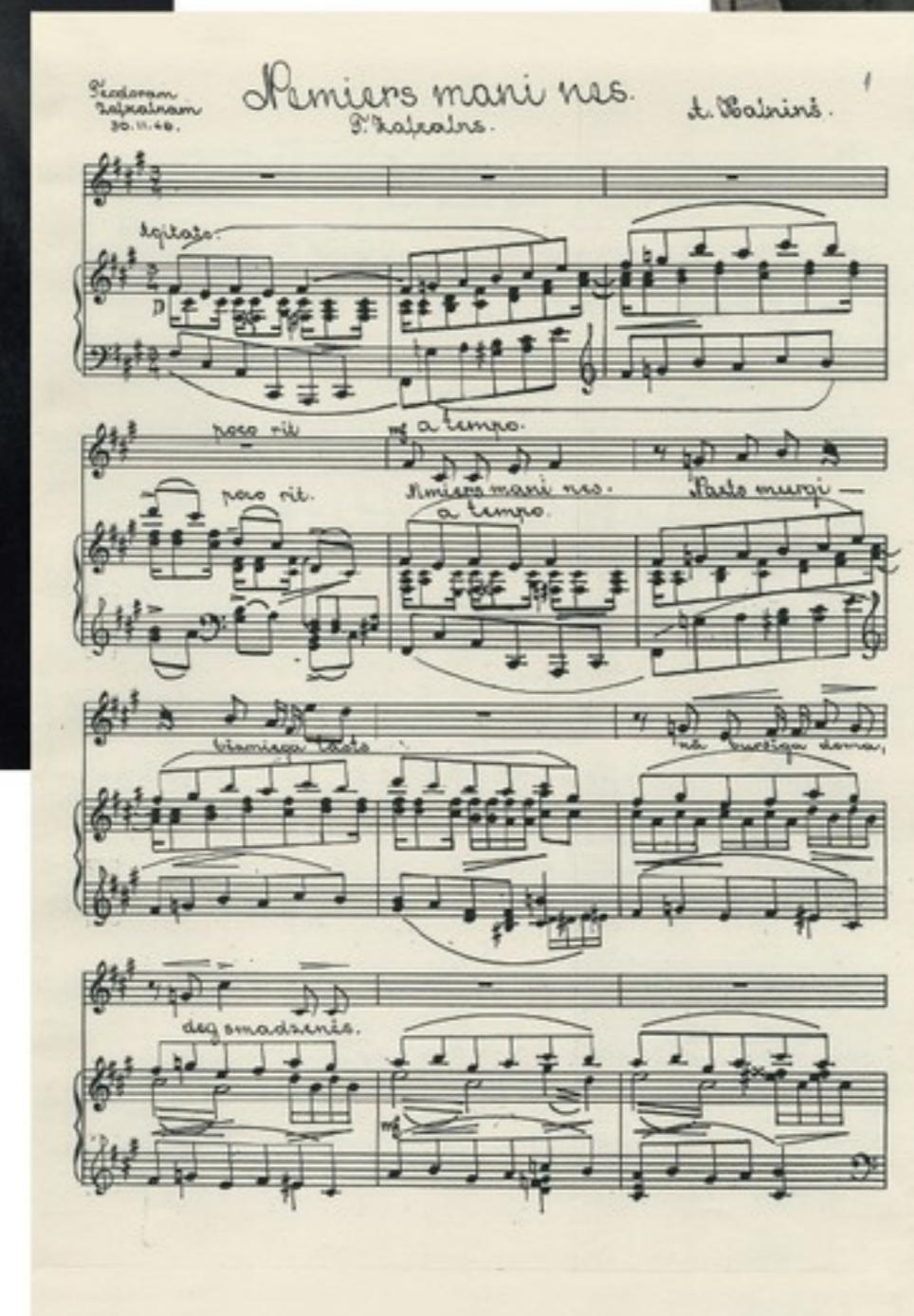
Latviešu klasiskās mūzikas komponists un folklorists. Latviešu kantātes žanra aizsācējs un pirmo latviešu simfonisko darbu autors.

Teodors Zaļkalns un Alfrēds Kalniņš

Prof. Alf. Kalniņš

Alfrēds Kalniņš (1879–1951)
Latviešu komponists, dirģents, ērģelnieks, pirmās latviešu operas
"Bānuta" autors.

Notis dziesmai "Nemiers mani nes"
Alfrēda Kalniņa mūzika, Teodora Zaļkalna vārdi. 1946.

Īpaša draudzība mūža garumā saista divus siguldiešus – Teodoru Zaļkalnu un komponistu Alfrēdu Kalniņu. Viņi bieži tiekas, pavadot laiku garās sarunās par latviešu kultūru. Abi draudzību apliecinājuši arī savās radošajās izpausmēs. Alfrēds Kalniņš savas daiļrades sākumā 1901. gadā velta tēlniekam dziesmu "Brīnos es..." ar Andrieva Niedras vārdiem. Vēlāk komponists saraksta trīs dziesmas ar Teodora Zaļkalna vārdiem: "Pelēkas kā snaudā", "Daiļās daudzas sejas" un "Nemiers mani nes". Savukārt tēlnieks veido metu gan Alfrēda Kalniņa gīmetnei, gan metu komponista piemineklim Rīgā.

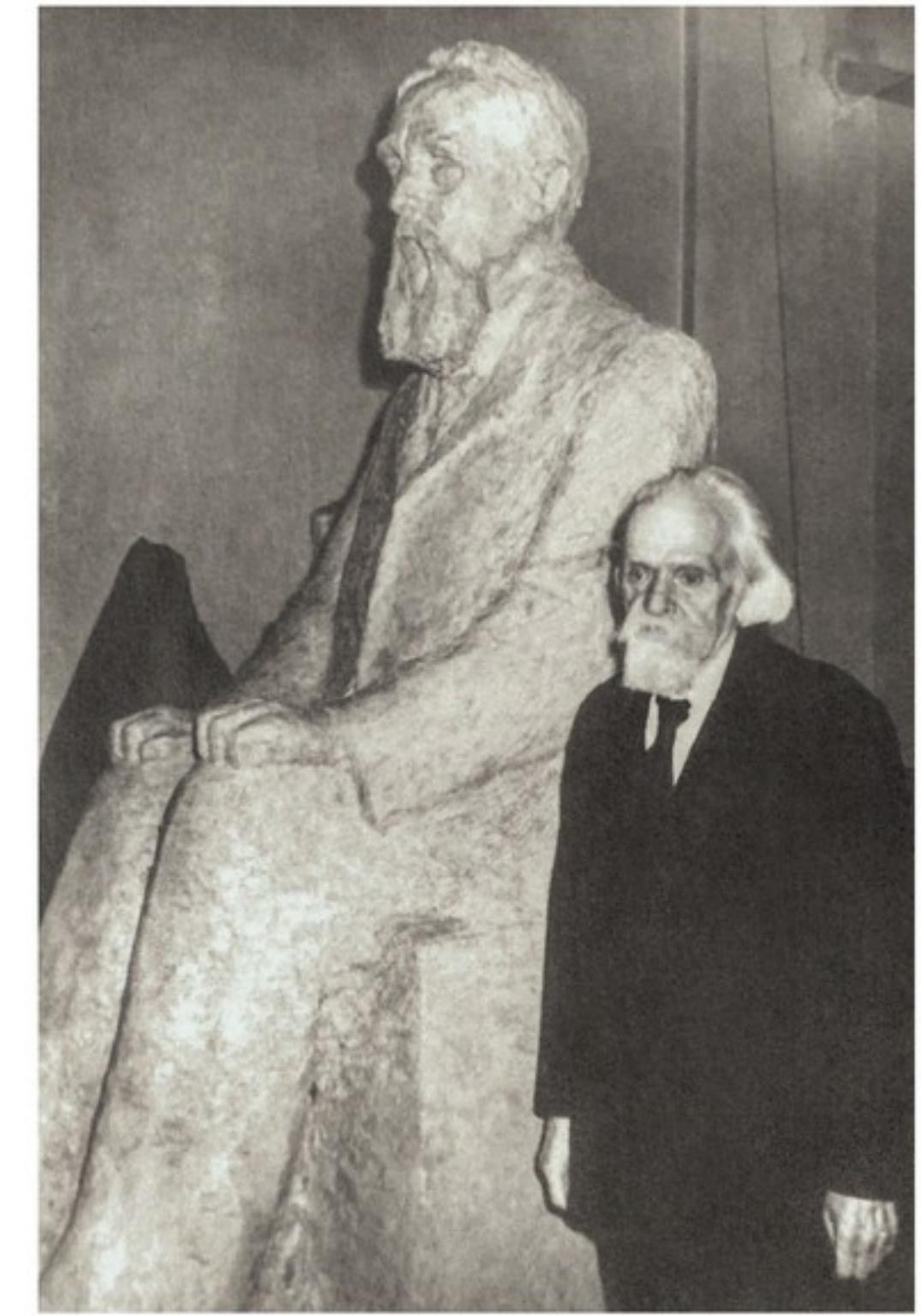
Teodora Zaļkalna veidotās Alfrēda Kalniņa gīmetnes atklāšana Siguldā 1979. gada 8. septembrī,
sagaidot komponista 100. dzimšanas dienu.
Pirmā rindā no kreisās otrā – Alfrēda Kalniņa meita Biruta Kalniņa-Tripodi.

Turaidas muzejrezervāta direktore Anna Jurkāne pie Teodora Zaļkalna veidotās Alfrēda Kalniņa gīmetnes komponista 125. jubilejai veltītās izstādes atklāšanā mākslu skolā "Baltais Flīgelis" 2004. gada 1. oktobrī

Tēlnieka Kārja Baumaņa gaiši pelēkajā granītā kaltais Alfrēda Kalniņa piemineklis, kas veidots pēc Teodora Zaļkalna 1966. gada meta un atklāts Rīgā 1979. gadā, atzīmējot komponista 100. dzimšanas dienu

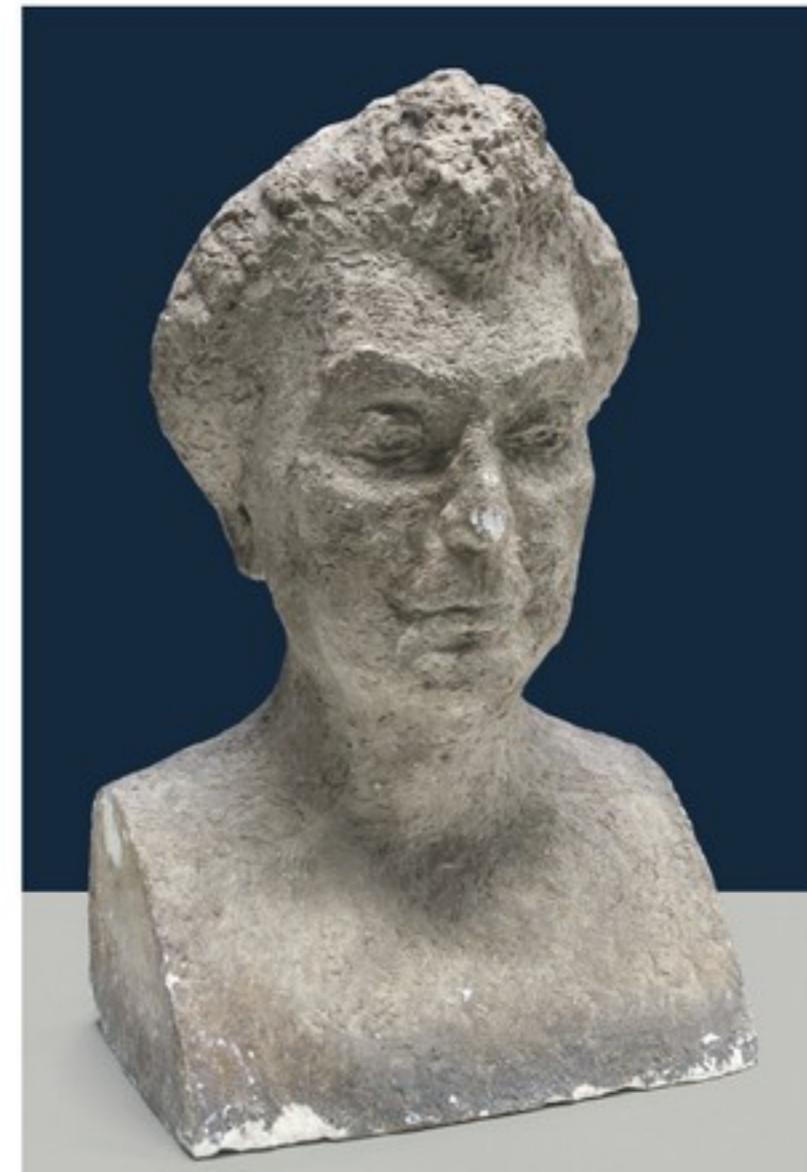
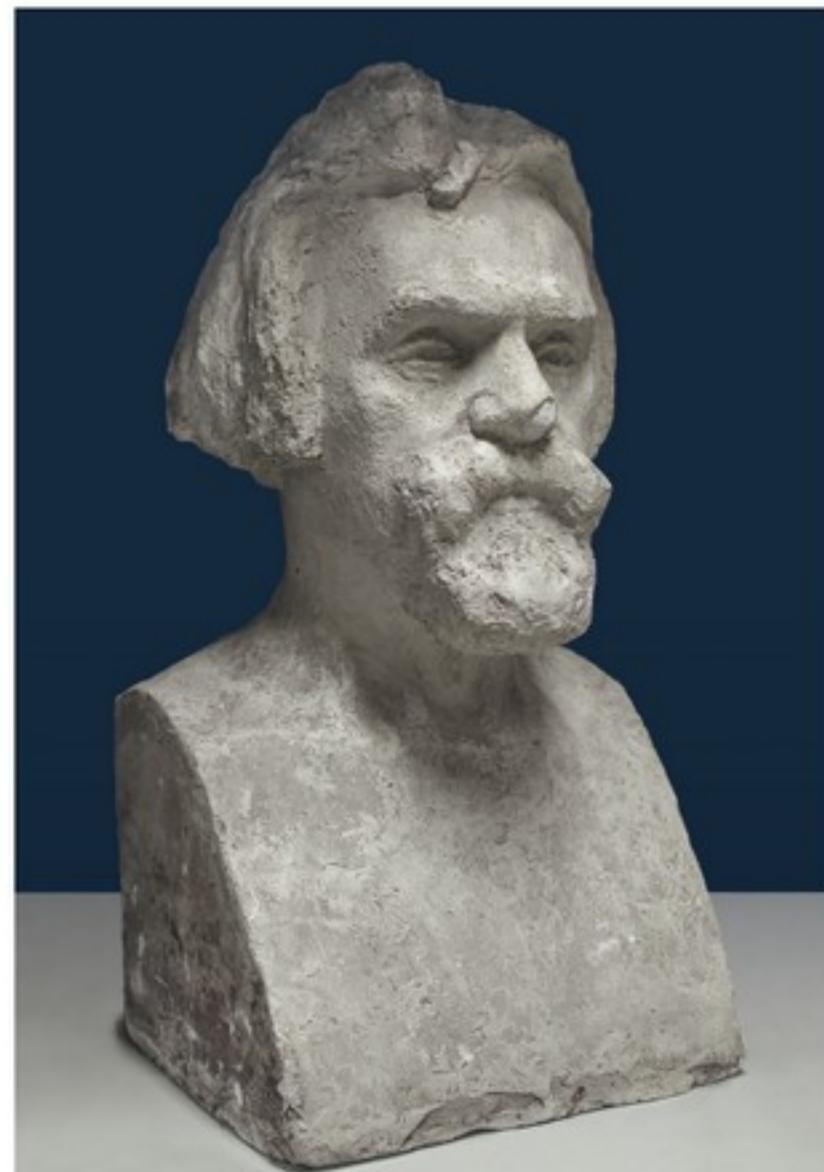

Teodors Zaļkalns pie Alfrēda Kalniņa pieminekļa meta

Teodors un Marija Zaļkalni

Teodors Zaļkalns 1901. gadā Pēterburgā iepazīstas ar nākamo dzīvesbiedri Mariju Jakubovsku-Bernacku. Marija piedzimst 1878. gada 9. oktobrī Nikolajevas pilsētā Krievijā, kurā aizrit viņas bērnības un skolas gadi. Deviņpadsmit gadu vecumā viņa dodas uz Pēterburgu, lai apgūtu kādu praktisku amatu un iestājas skolā ar nodomu iegūt vecmātes profesiju. Pēc iepazīšanās ar savu nākamo vīru Teodoru Zaļkalnu, Marija nonāk mākslinieku vidē. Vīra vadībā viņa sāk tēlnieces gaitas.

Marija Zaļkalne visu mūžu ir liels atbalsts Meistaram, daudz palīdz un pilnībā uzņemas ilkdienas rūpes, lai viņš varētu vairāk laika veltīt tēlniecībai. Viņa ir arī modele tēlnieka darbiem.

"Teodora Zaļkalna ģimene".
Marija Zaļkalne. Ģipsis. LNMM

"Dziedātājas Malvīnes
Vigneres-Grīnbergas krūšutēls".
Marija Zaļkalne. Ģipsis. LNMM

Teodora Zaļkalna dzīvesbiedre Marija (dz. Bernacka 1878–1970)

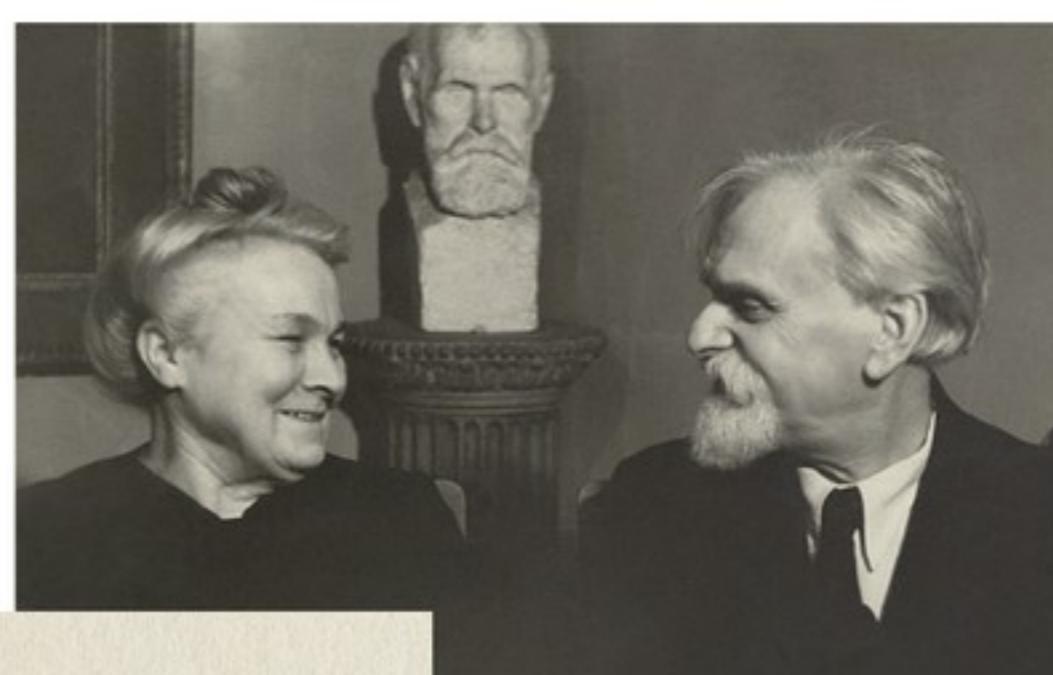
No labās: Alfrēds Kalniņš, Marija Zaļkalne, Teodors Zaļkalns. 20. gadsimta vidus

Teodors un Marija Zaļkalni. 20. gadsimta vidus

Marija ir modelis Teodora Zaļkalna darbam "Bronza". Dzīvesbiedres mudināts, Teodors Zaļkalns parāda "Bronzu" 1903. gada Pēterburgas Mākslas akadēmijas "Pavasara izstādē" un ar šo darbu pirmo reizi atklātībā sevi piesaka kā tēlnieks.

"Bronza" var droši nostāties blakus labākajiem sasniegumiem tā laika Eiropas stājtēlniecībā. Viņa debija vienlaikus kļūst par pirmo ievērojamo notikumu latviešu tēlniecībā.

M. v. T. Zaļkalne.

Marijas un Teodora Zaļkalnu vizītkarte

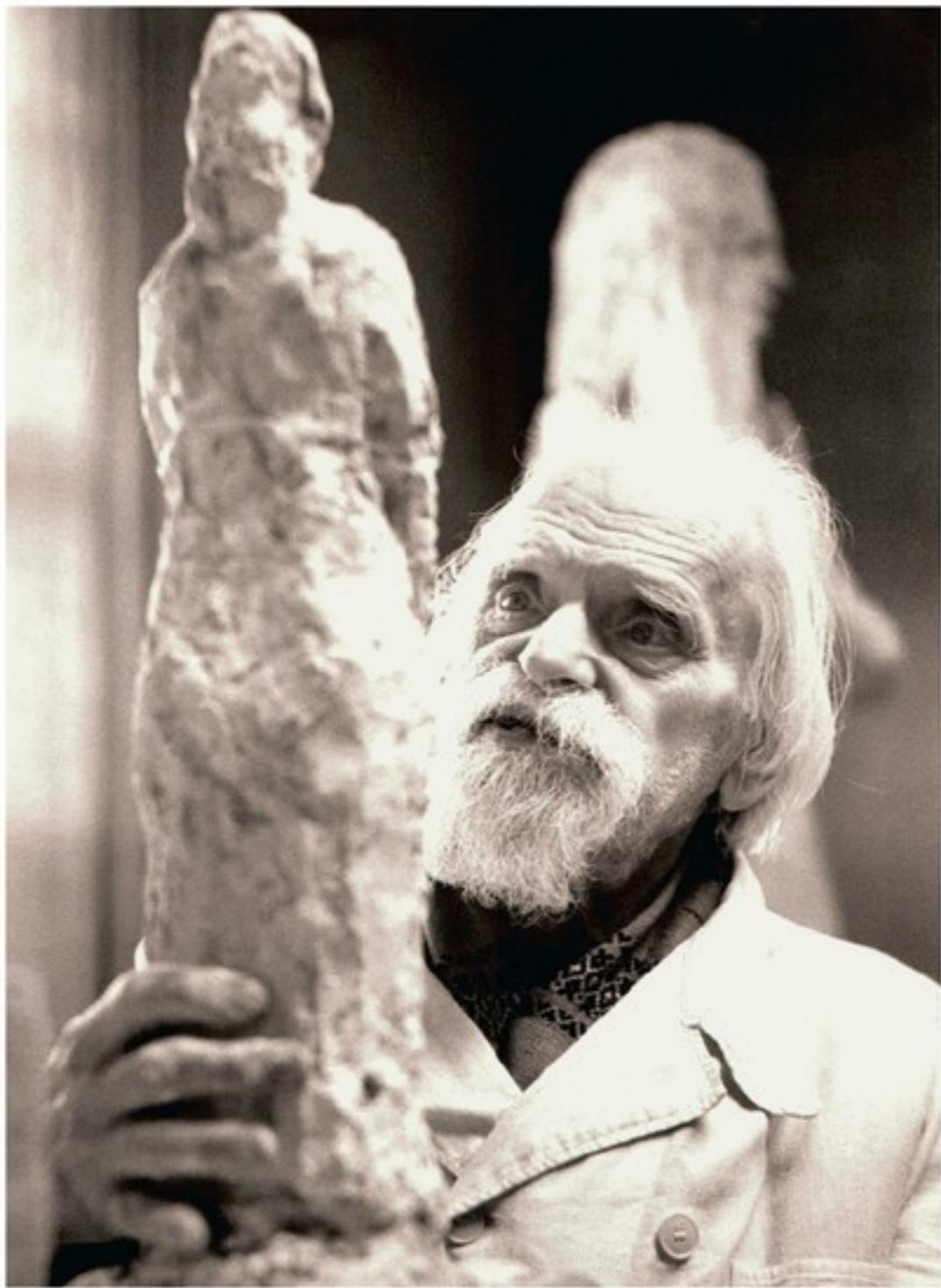

"Bronza". Teodors Zaļkalns. Bronza. 1903

"Marmors". Teodors Zaļkalns. 1911. LNMM
Darbs cirsts Siguldā. Modelis – Marija Zaļkalne.

Tēlniecība. Granīts."Māmiņas"

Teodors Zaļkalns darbā

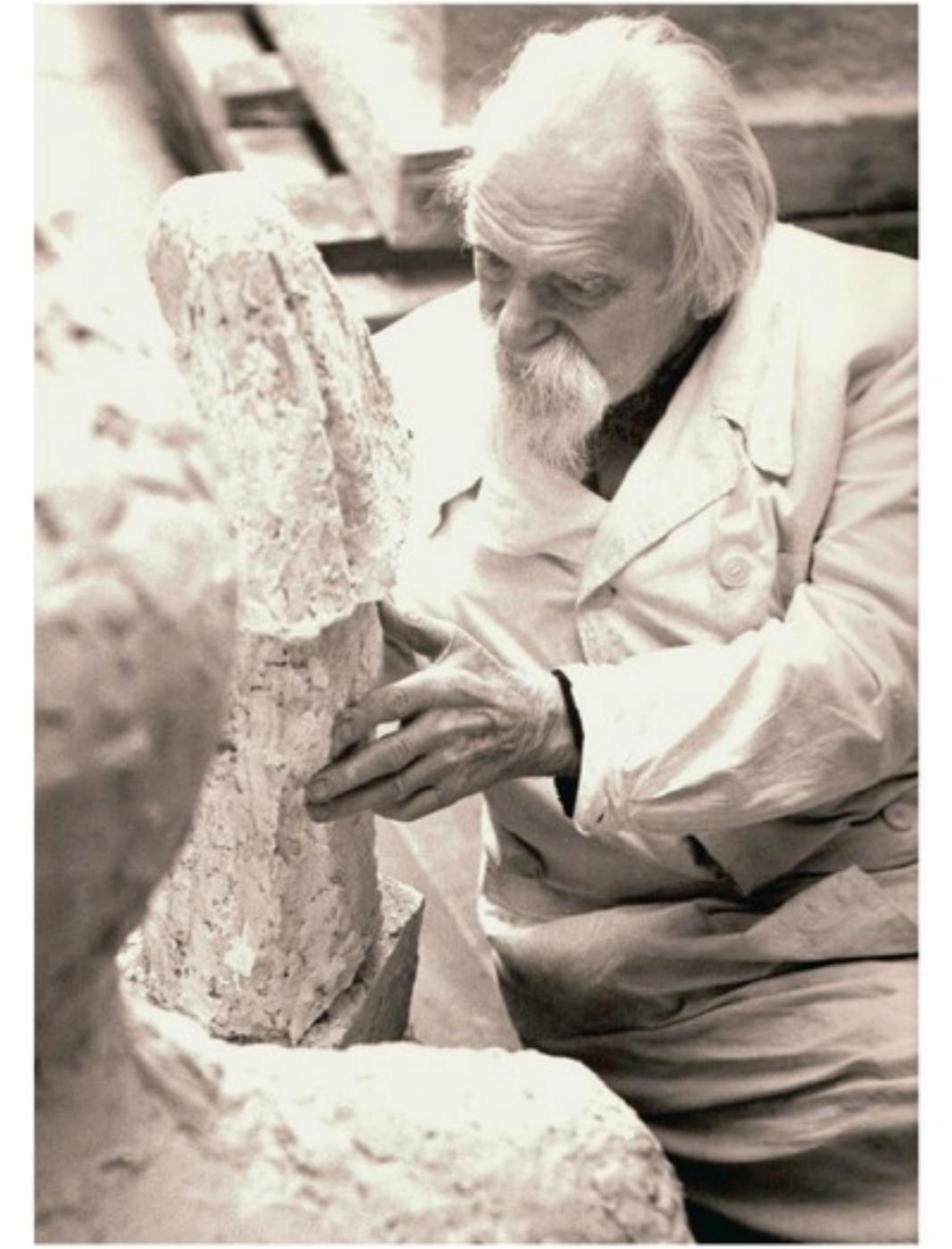
"Esmu tēlnieks. Saviem tēlnieka uzdevumiem kalpoju visu savu mūžu. Tur ir bijis mans prieks, un tur ir satecējušas manas raizes. Kā tēlnieks esmu skatījis dzīvi, kā tēlnieks pūlējies viņu izprast un savos tēlos dot tautai to mūsu latviešu dzīves saturu, kurā saskatīju mūsu tautas bagātības."

Teodors Zaļkalns

Teodors Zaļkalns strādā gandrīz visos tēlniecības žanros – veido ģimenes, figūras, cilņus, statuetes, pieminekļus, memoriālus tēlus, medaļas, animālijas. Kopā ar tēlniekiem Gustavu Šķilteru un Burkardu Dzeni liek pamatus latviešu profesionālajai tēlniecībai. Meistara darbi ir radīti dažādos materiālos, tomēr vistuvākais viņam ir granīts.

Teodors Zaļkalns pie meta "Sasaistītajam"

Teodors Zaļkalns savā darbnīcā

"Stāvošā māmiņa."
Teodors Zaļkalns.
Diorīts. 1915
LNMM

1914. gada vasarā sākas Pirmais pasaules karš. 1915. gadā vācu karaspēks okupē Kurzemi un Zemgali. No šiem izpostītajiem apgabaliem cauri Vidzemei uz Valku, Pleskavu un Petrogradu (tagad Pēterburga) plūst bēgļu straumes. Tieki nodedzināta Teodora Zaļkalna tēva māja Siguldā. Liela daļa tēlnieka darbu aiziet bojā. Arī Zaļkalna vecāki dodas bēgļu gaitās. Zaļkalna māte savas mūža gaitas noslēdz 1918. gada 19. aprīlī Harkovā. Pirmā pasaules kara laikā tēlnieks dzīvo un strādā Petrogradā.

Meistars smagi pārdzīvo kara izraisīto postu. Savai tautai viņš velta vairākus darbus, kuriem pozē bēgle no Kurzemes. Tie ir pazīstamie "Māmiņu" tēli, kuri ir kļuvuši par latviešu tēlniecības izcilākajām vērtībām un par simbolu tautas ciešanu celjam, par mājokli, kur patverties likteņa mētātās latviešu tautas dvēselei. Edvards Virza teicis, ka "Māmiņas" ir tikpat latviskas, cik sfinksā ēģiptiska". "Sēdošā māmiņa" iekļauta Latvijas Kultūras kanonā, kurā apkopti Latvijas izcilākie un ievērojamākie mākslas darbi un kultūras vērtības.

Teodors un Marija Zaļkalni tēlnieka darbnīcā
pie "Stāvošās māmiņas" meta

"Māmiņa." Teodors Zaļkalns.
Porcelāns. 1916. LNMM

"Sēdošā māmiņa." Teodors Zaļkalns.
Granīts. 1916–1923. LNMM

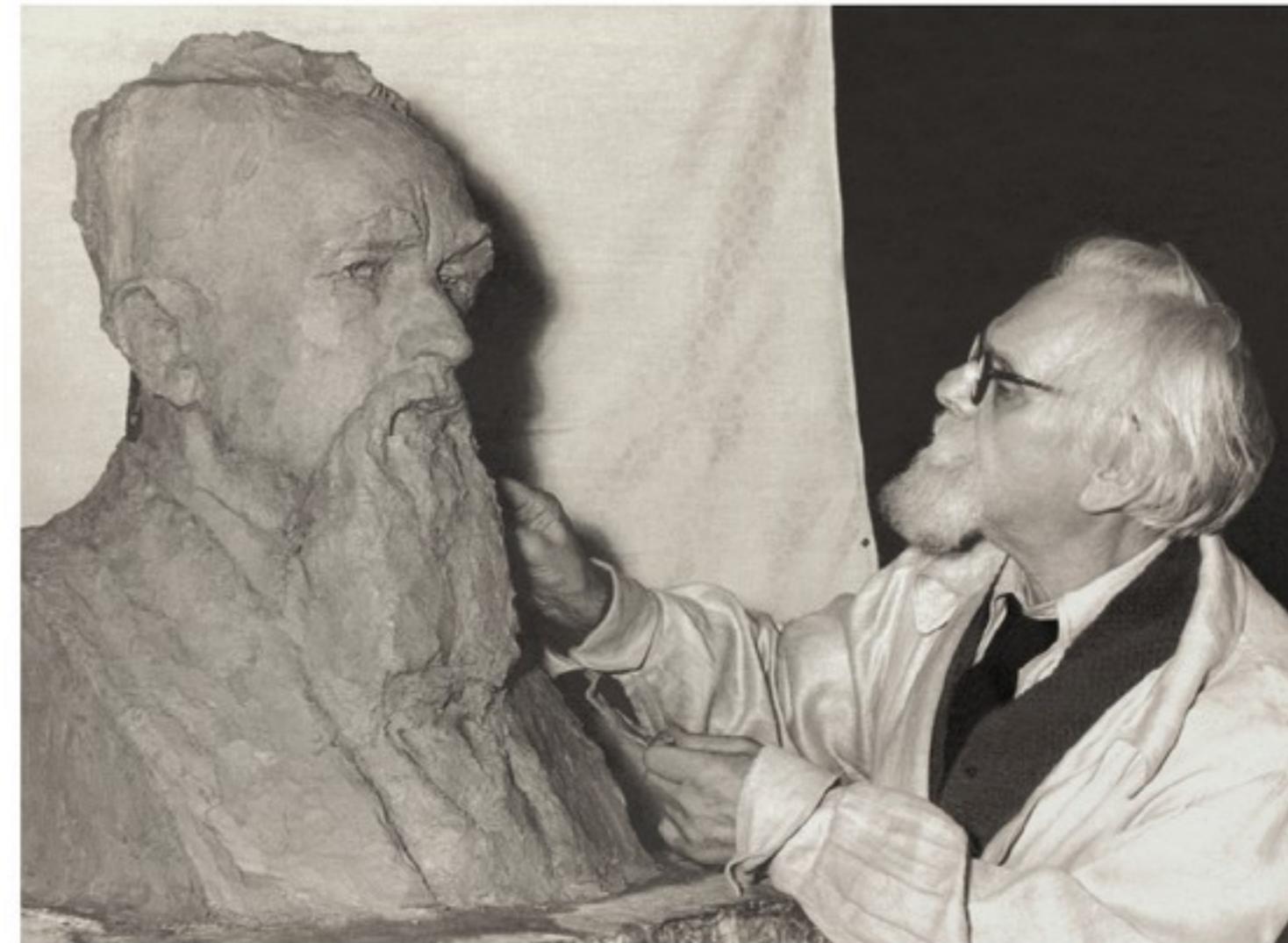
Monumentālie portreti un gīmetnes

Pēc Oktobra apvērsuma Krievijā 1918. gada 14. aprīlī laikraksts "Izvestija" publicē bolševiku valdības lēmumu, kas vēsturē pazīstams kā "Monumentālās propogandas plāns". Tas paredz pieminekļu celšanu izciliem revolucionāriem, rakstniekiem, filozofiem, zinātniekiem un mākslas darbiniekiem.

Ar plašo monumentālās mākslas pieminekļu celtniecību Teodora Zaļkalna daiļradē iestājas jauns pavērsiens. No 1918. gada līdz 1920. gadam tēlnieks izveido piecus krūšutēlus: krievu revolucionārajam demokrātam Nikolajam Černiševskim, franču revolucionārajam utopistam Ogistam Blanki, 1905. gada revolūcijas varonim leitnантam Pēterim Šmitam un krievu komponistiem Aleksandram Skrjabinam un Modestam Musorgskim. Zaļkalna monumentālajos portretos jūtama tolaik Krievijā aktuālo mākslas stilu kubisma un kubofutūrisma ietekme. Diemžēl daļu no šiem darbiem līdzekļu trūkuma dēļ veido no lēta, neizturīga materiāla, tādēļ līdz mūsdienām tie nav saglabājušies.

"Komponista Aleksandra Skrjabina pieminekļa mets." Teodors Zaļkalns. Māls. 1918

Teodors Zaļkalns darbā pie komponista Alfrēda Kalniņa gīmetnes

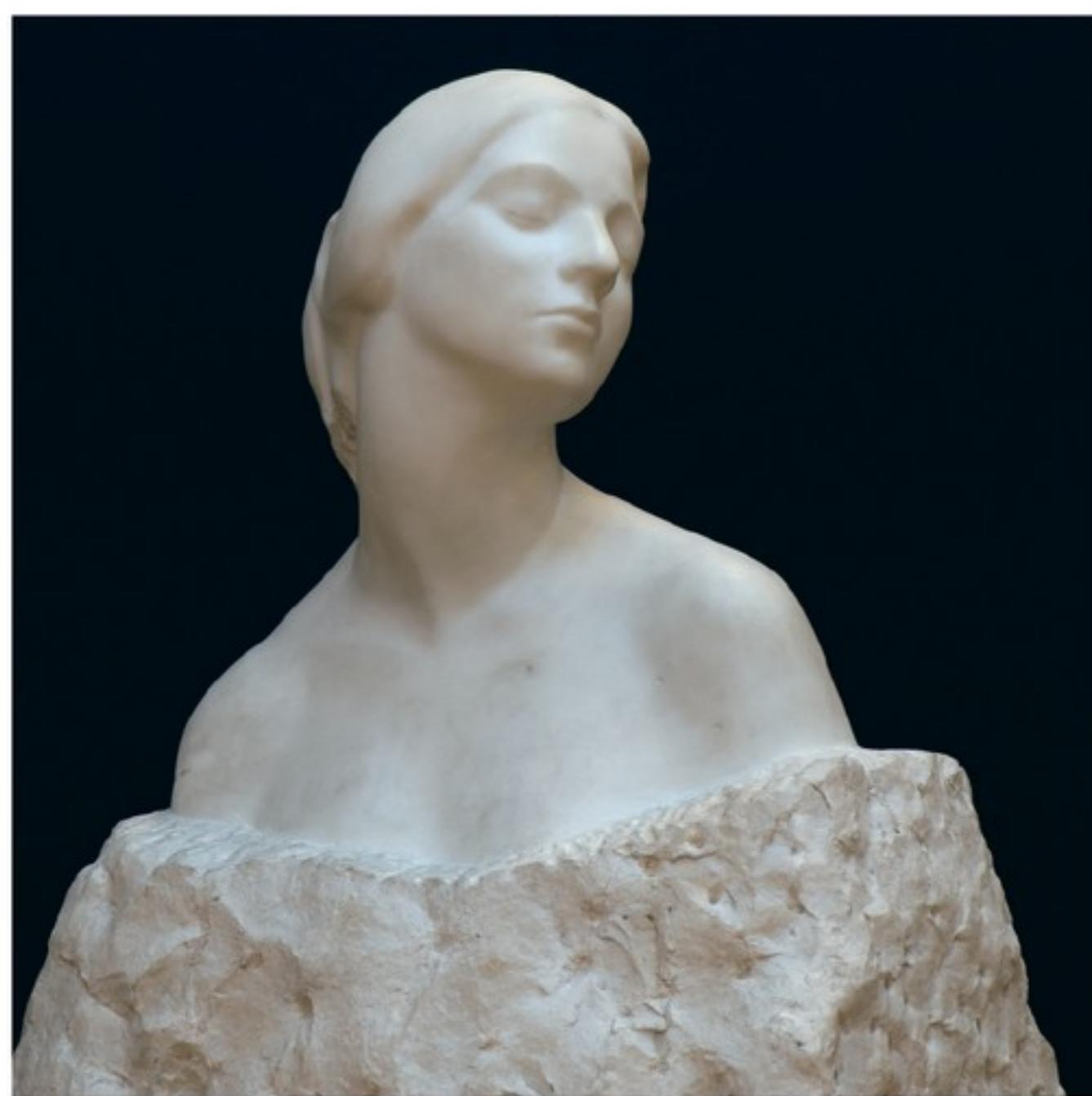

"Komponista Modesta Musorgska portrets." Teodors Zaļkalns. Keramika. 1928. LNMM

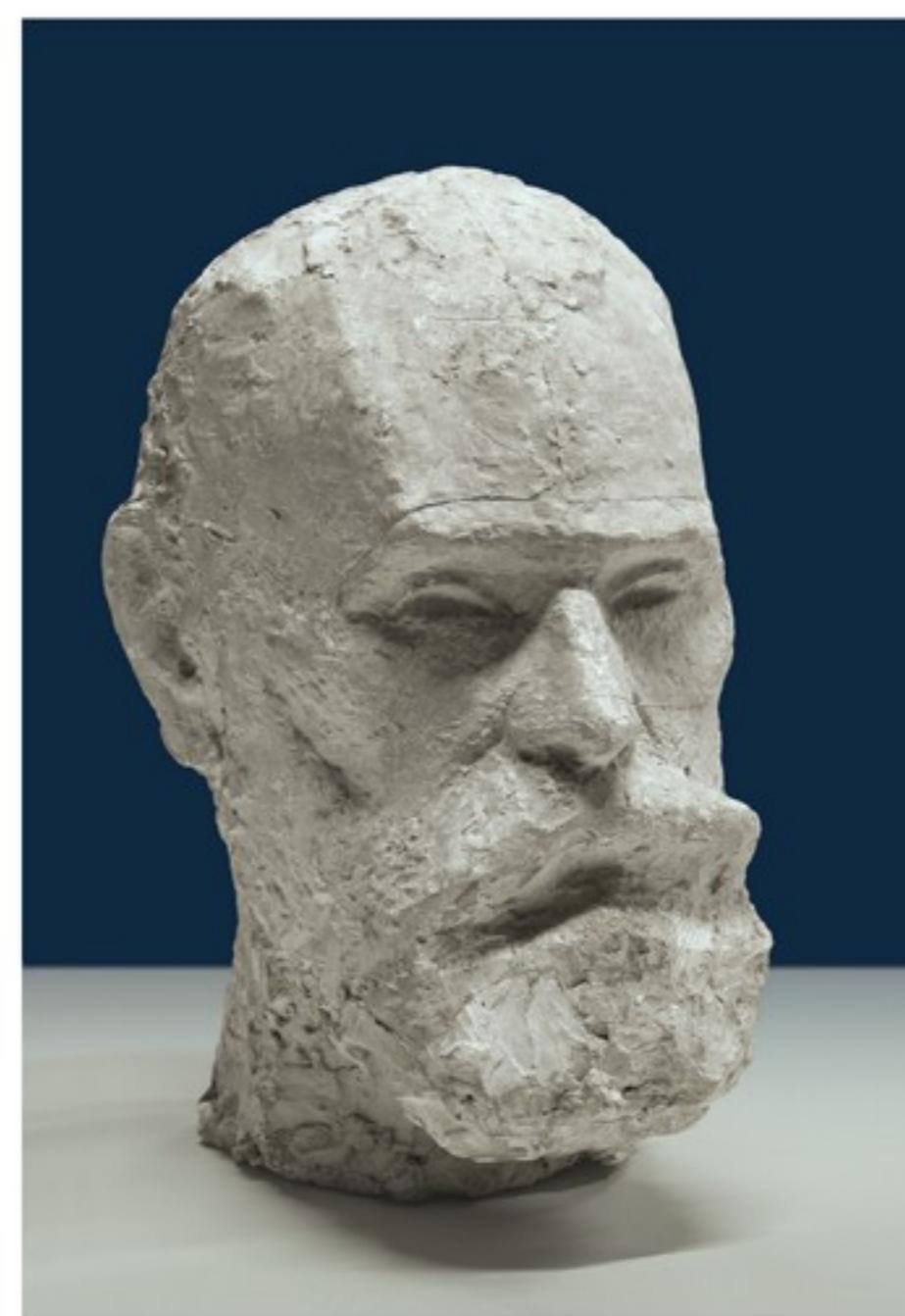
Gīmetnes Meistars rada visos savos daiļrades periodos – no mākslinieka gaitu sākuma līdz sirmam vecumam. Tēlnieks atveido tādas cilvēku raksturīgākās iezīmes, kuras vairāk piemērotas atliešanai bronzā vai izkalšanai marmorā.

Neviena no Zaļkalna darinātām gīmetnēm nav izcirsta granītā vai tam paredzēta.

Gīmetnes vienmēr attēlo kādu konkrētu personību. Tās atklāj ne tikai cilvēka ārējo kodolu, bet ļauj ieskatīties viņa dvēselē. Katrā tēlniecības darbā viņš panāk gan ārējo līdzību ar modeli, gan atklāj tam raksturīgas personības iezīmes.

"Ludmilas Jakubovskas portrets." Teodors Zaļkalns. Ķipsis. 1913. Marmora atkārtojums. 1966. LNNM

"Tēva gīmetne." Teodors Zaļkalns. Ķipsis. 1922. LNNM

"Krustmeitas Āras gīmetne". Teodors Zaļkalns. Bronza. 1928 LNMM

Meiteņe attēlota piecu mēnešu vecumā.

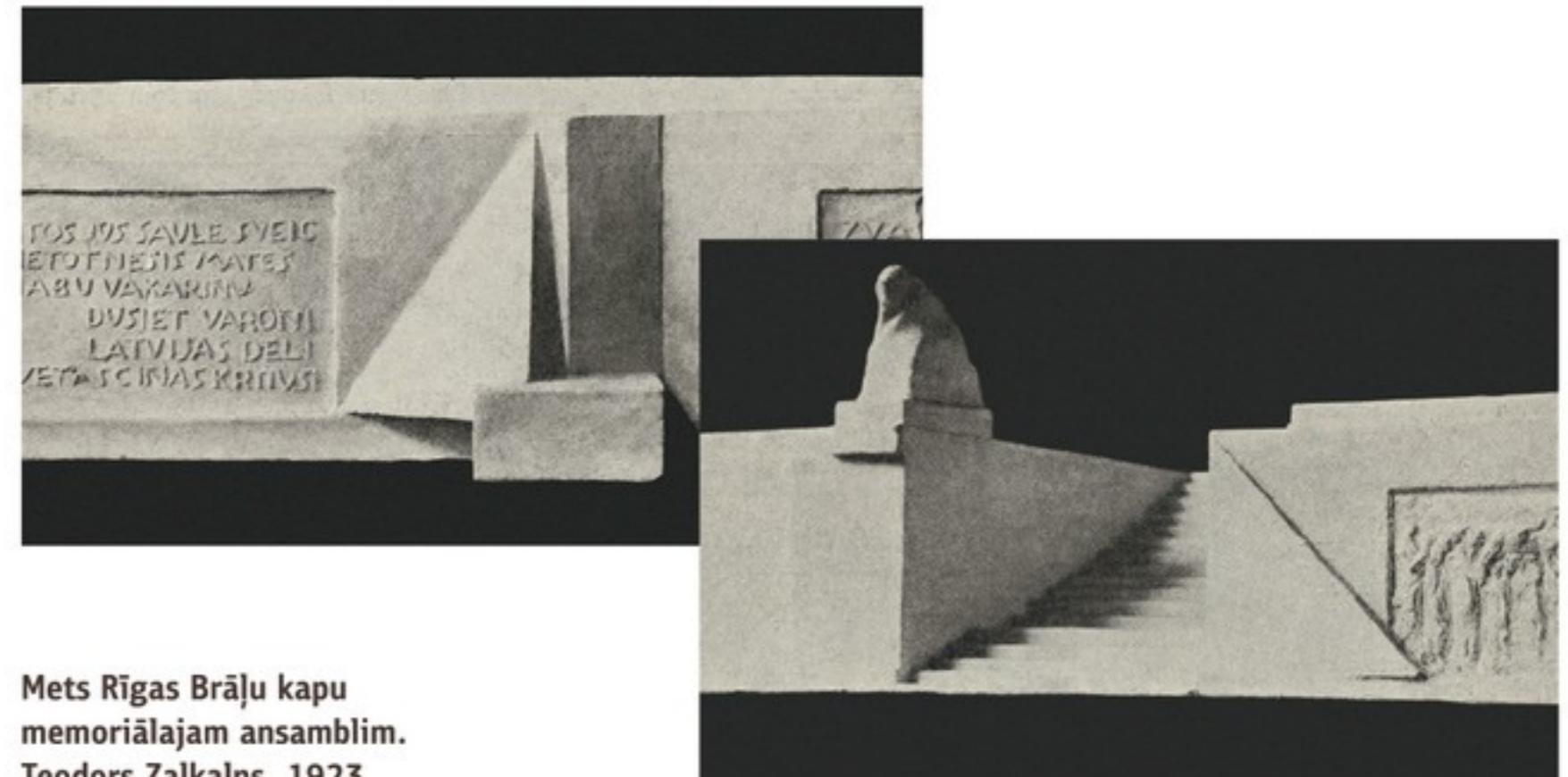
Teodoram Zaļkalnam nepatīk svešvārdi. Viņš iesaka lietot nevis vārdu "portrets", bet "gīmetne".

Projekti arhitektoniskiem pieminekļiem

1920. gadā Teodors Zaļkalns atgriežas Latvijā. Par viņa dzīves un darba vietu kļūst Rīga.

Ar neatkarīgās Latvijas Republikas nodibināšanu monumentālajā tēlniecībā sākas jauns periods. Nepieciešams iemūžināt karā kritušo brīvības cīnītāju piemiņu un atgādināt par izcīnīto brīvību skulpturālos veidojumos.

1920. gadā Rīgas Brāļu kapu komitejai rodas iecere Rīgas brāļu kapos izveidot ainavisku, arhitektonisku un tēlniecisku ansamblu. Pirmie divi konkursi ieceres realizēšanai nedod iecerēto rezultātu. Trešajā, 1923. gadā izsludinātajā konkursā savu metu kopā ar A. Krūmiņu, B. Dzeni, E. Melderī, K. Zāli iesniedz arī Teodors Zaļkalns. Žūrijas komisija projekta realizēšanai izvirza Kārļa Zāles projektu, bet uzskata, ka ievērojamas mākslinieciskas vērtības piemīt arī Teodora Zaļkalna projektam. Komiteja iesaka, ka vislabākais rezultāts būtu sasniedzams, ja pie Brāļu kapu galīgā projekta izveidošanas piedalītos abi iepriekš minētie tēlnieki, tomēr darbu pie Brāļu kapu projekta turpina tikai Kārlis Zāle.

Mets Rīgas Brāļu kapu memoriālajam ansamblim.
Teodors Zaļkalns. 1923

Šūnakmens laušana Allažu akmeņlauztuvēs
Pēc Teodora Zaļkalna ieteikuma par Rīgas Brāļu kapu būvmateriālu tiek izvēlēts Allažu šūnakmens.

Kārļa Zāles vēstule Teodoram Zaļkalnam 1922. gada 9. septembrī
Atbildē uz Teodora Zaļkalna aicinājumu piedalīties pirmajā Brīvības pieminekļa konkursā.

"Brāļu kapu memoriālais ansamblis".
Kārlis Zāle (1888-1942), Andrejs Zeidaks (1874-1964), Pēteris Feders (1868-1936),
Aleksandrs Birznieks (1893-1980). 1936

Viens no Latvijas valsts redzamākajiem simboliem ir Brīvības piemineklis. No pirmā metu konkursa par piemiņas zīmi brīvības cīnītājiem līdz pieminekļa atklāšanai 1935. gadā trīs reizes izsludināts konkurss par Brīvības pieminekļa projektu. Teodors Zaļkalns ne tik vien pats piedalās visos trijos konkursos, bet raksta vēstuli tobrīd Berlīnē dzīvojošam draugam, tēlniekam Kārlim Zālem, lai mudinātu viņu piedalīties šajā konkursā. Kaut arī Brīvības pieminekļa celtniecību uztic Kārlim Zālem, arī Teodora Zaļkalna darbs tiek atzinīgi novērtēts

"Brīvības piemineklis"
Kārlis Zāle (1888-1942), Ernests Štālbergs (1883-1958). 1935

Teodora Zaļkalna ziedojuša kupons A000048
Brīvības pieminekļa fondā
Brīvības pieminekļa celtniecība ir veikta daļēji par tautas saziedotiem līdzekļiem.

Mets Brīvības piemineklīm.
Teodors Zaļkalns. 1925

Mets Brīvības piemineklīm "Trīs zvaigznēm".
Teodors Zaļkalns. 1930
Teodors Zaļkalns par savu metu šajā, noslēdošajā konkursā, saņēma otro godalgu.

Teodors Zaļkalns lielam arhitektoniski skulpturālam projektam vēlreiz pievēršas, veidojot pieminekli Pirmā pasaules kara dalībnieku atcerēi Liepājā. Viss notiekošais process norāda, ka šoreiz Meistaram savu ieceri izdosies realizēt. Tomēr sākoties Otrajam pasaules karam, arī šis monuments paliek ģipša meta stadījā. Vēlāk Meistars saka: "Šīs sapņu pilis neizdevās realizēt..."

Tēlniecība. Pieminekļi

"Piemineklis Rūdolfram Blaumanim" Rīgā.
Teodors Zaļkalns. Granīts. 1929

Visu mūžu Meistars dažādās formās un materiālos atveido savus laikabiedrus: kultūras darbiniekus, rakstniekus, ārstus, zinātniekus un tuviniekus. Pirmais piemineklis, ko tēlnieks rada pēc atgriešanās Latvijā, ir veltīts rakstniekam Rūdolfam Blaumanim (1835–1923). Kad Zaļkalns sāk darbu pie Rūdolfa Blaumaņa tēla izveidošanas, Rīga pieminekļu skaita ziņā ir viena no visnabadzīgākajām galvaspilsētām Eiropā. Strādājot pie šī darba, Zaļkalns nevar balstīties uz vietējām tradīcijām, jo tādu tikpat kā nav.

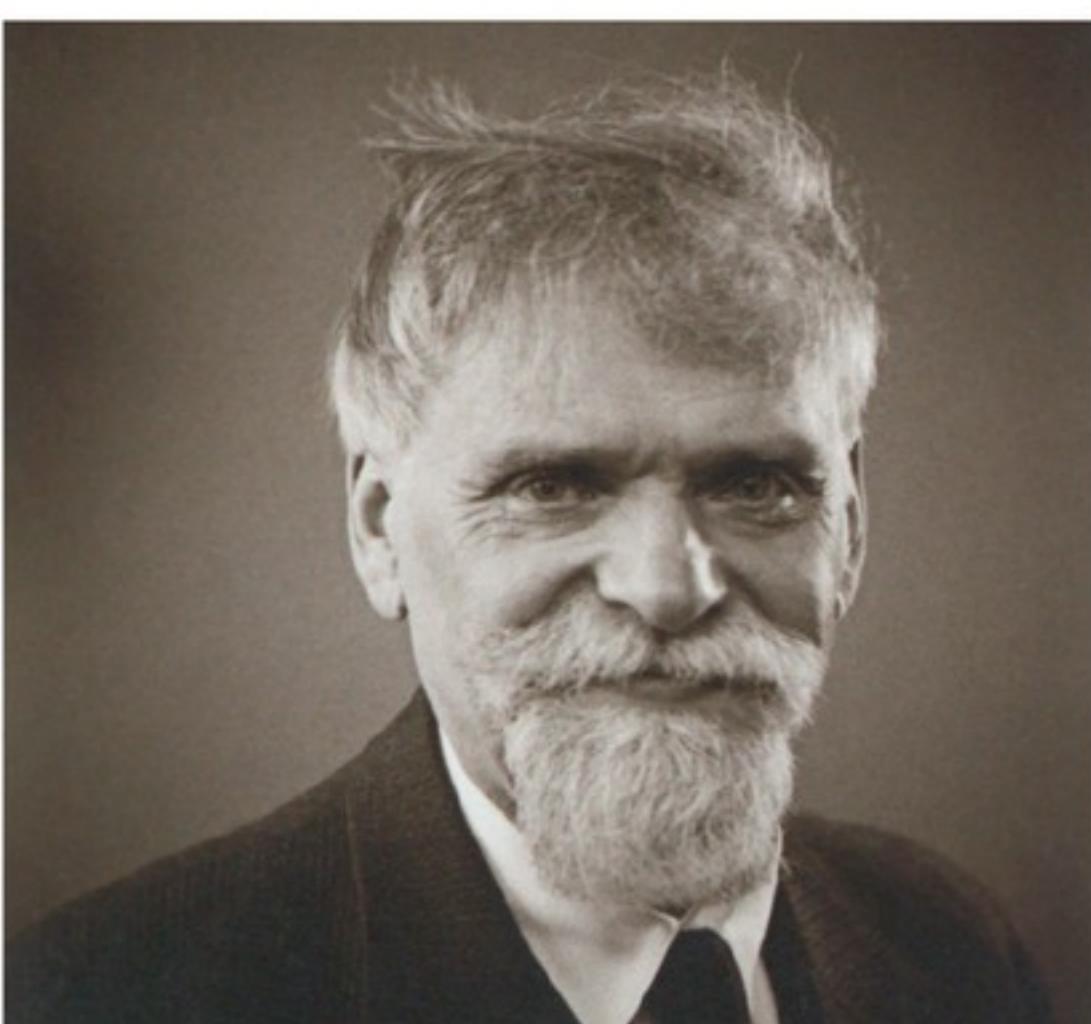
Nozīmīgs mākslinieka devums dzimtā novada pilsētai Siguldai ir viņa radītie pieminekļi. Kronvaldu Atim (1837–1875), Krišjānim Baronam (1835–1923) un Alfrēda Kalniņa portrets.

"Piemineklis Krišjānim Baronam" Siguldā.
Teodors Zaļkalns. 1956. Bronzā atliets 1985

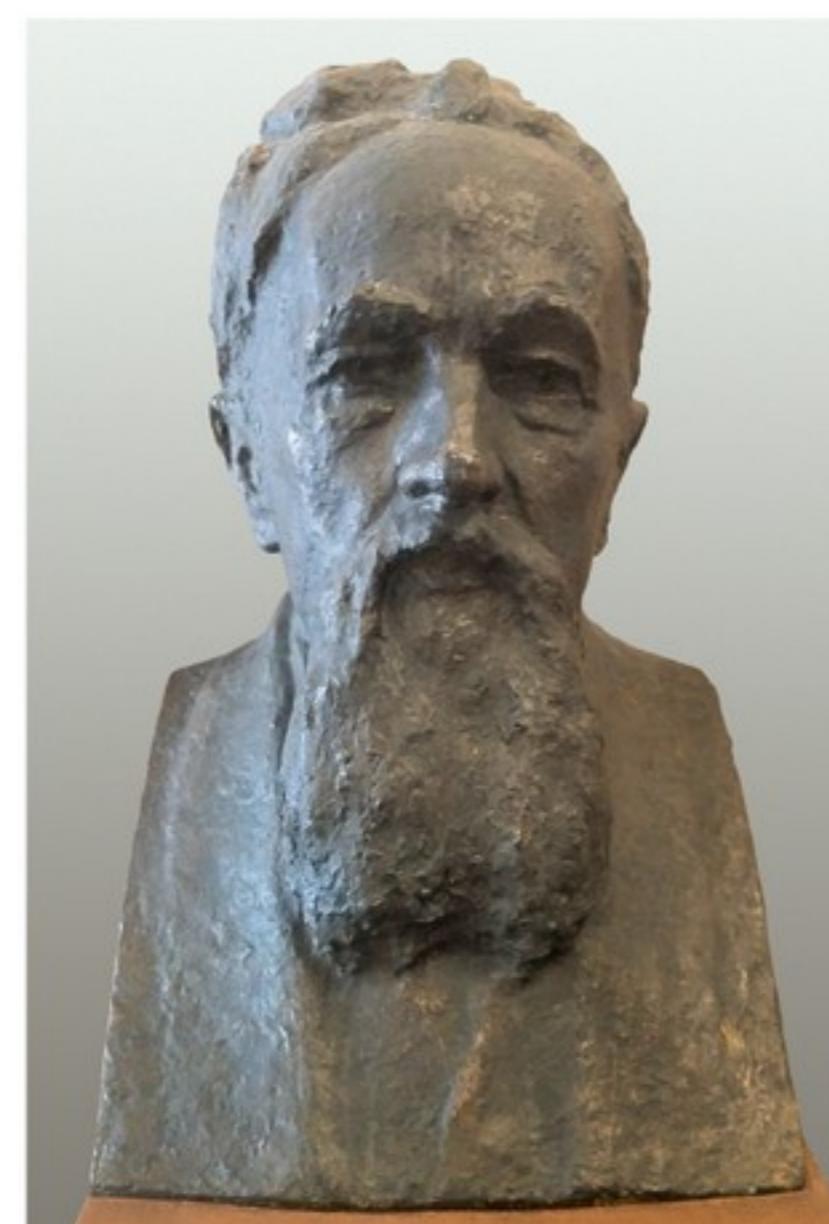
"Piemineklis Kronvaldu Atim" Siguldas Jaunās pils pagalmā.
Teodors Zaļkalns. Bronza. Granīts. 1938

Teodors Zaļkalns

Teodors Zaļkalns pie Alfrēda Kalniņa gīmetnes meta
Komponista gīmetnei Meistars veido trīs variantus: 1950., 1958. un
1961. gadā.

"Alfrēda Kalniņa gīmetne"
Teodors Zaļkalns. Bronza. 1958

Teodora Zaļkalna veidotās Alfrēda Kalniņa gīmetnes atklāšana Siguldā 1979. gada 8. septembrī, sagaidot komponista 100. dzimšanas dienu pie Siguldas mūzikas skolas,
bijušās Alfrēda Kalniņa vasarnīcas
Otrā no kreisās otrā – Alfrēda Kalniņa meita Biruta Kalniņa-Tripodi.

Pieminekļi dzimtajam novadam

Teodors Zaļkalns pie Kronvaldu Ata pieminekļa Siguldas Jaunās pils pagalmā. 20. gadsimta otrā puse

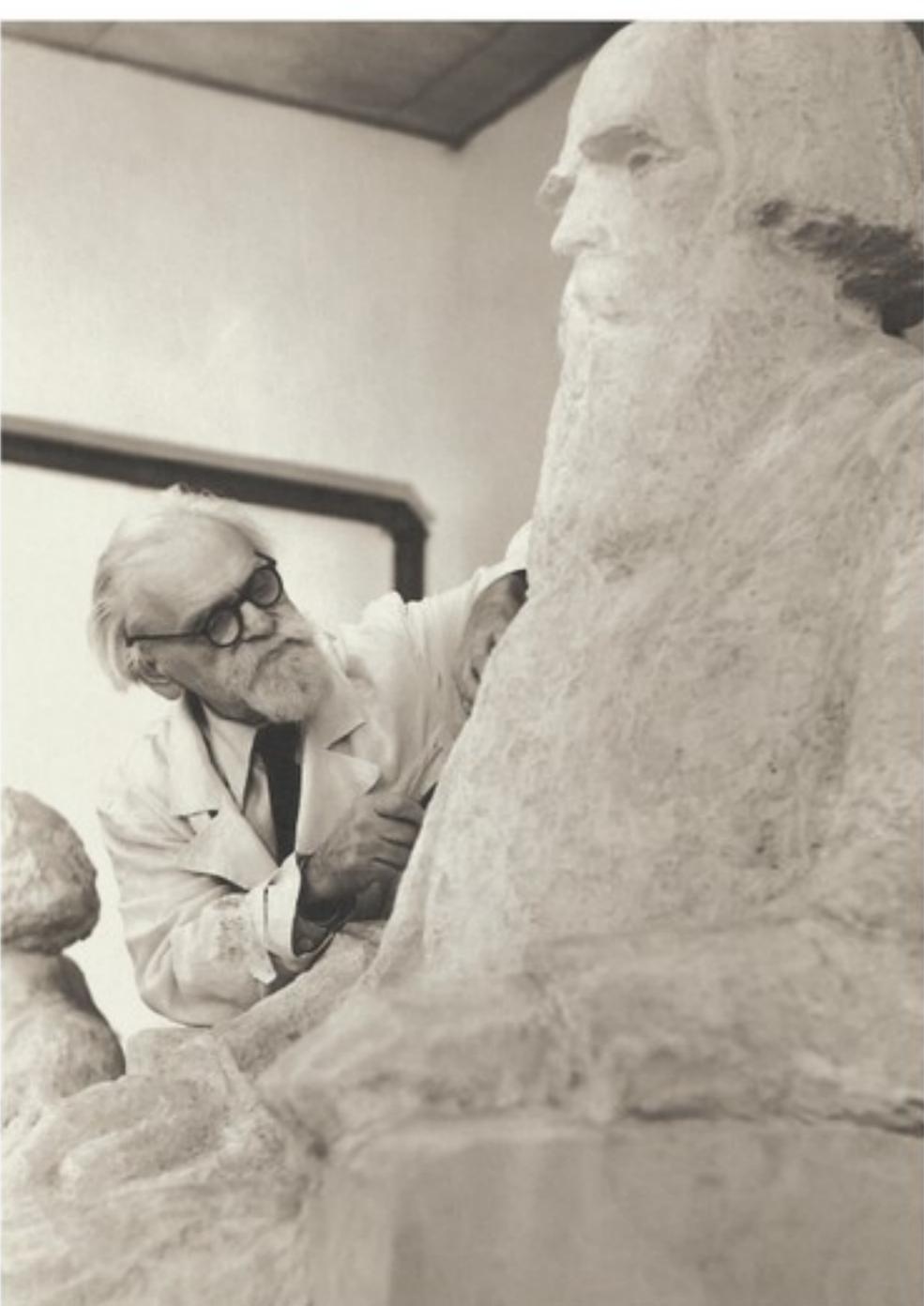
Kronvaldu Ata piemineklis 1948. gadā pie Baltās pils Siguldā

Kronvaldu Ata piemineklis 20. gadsimta četrdesmitajos gados ideoloģisku apsvērumu dēļ tiek noņemts no postamenta un iegrūsts gravā. Pateicoties siguldiešu uzņēmībai, tas no gravas tiek izvilkts un novietots pie Baltās pils, toreizējās Siguldas vidusskolas. Sešdesmito gadu sākumā tiek novietots atpakaļ pie Preses pils.

Teodora Zaļkalna veidotais Kronvaldu Ata piemineklis atklāšanas dienā 1938. gada
26. jūnijā Siguldā

Pieminekļa atklāšanas dienā kāds Kronvaldu Ata laikabiedrs teicis: "Kronvalda bronzas tēls iedarbojas uz skatītājiem tikpat spēcīgi, kā pirms daudziem gadiem viņa runas savīļojušas klausītāju dvēseles."

Meistars darbā pie pieminekļa meta Krišjānim Baronam
“Šis tēls ir Teodora Zaļkalna skulptūrai veltītā mūža vainagojums.”
Kārlis Baumanis

Teodora Zaļkalna veidotā Krišjāņa Barona pieminekļa atklāšana 1985. gada 19. oktobrī Siguldā

Dainu tēva dzimšanas dienas rīts pie Krišjāņa Barona pieminekļa
2017. gada 31. oktobrī Siguldā

2017. gada 31. oktobri Sigulda
Turaidas muzejrezervāts iedibinājis tradīciju ik gadus 31. oktobrī, Dainu
tēva dzimšanas dienas rītu, sākt ar savas tautasdziesmas teikšanu vai kopīgu
dziedāšanu pie Krišjāņa Barona pieminekļa Siguldā. Šajā rītā piemineklim
tieka uzlikta šalle, kuru darināja tekstilmāksliniece Zigrīda Cekula. Šalle
radīta 2010. gada Siguldas novada svētku ietvaros, kā dāvana Dainu tēva
175. dzimšanas dienai. Tajā ieadītas 175 latvisko rakstu rindas.

Memoriālā tēlniecība un statuetes

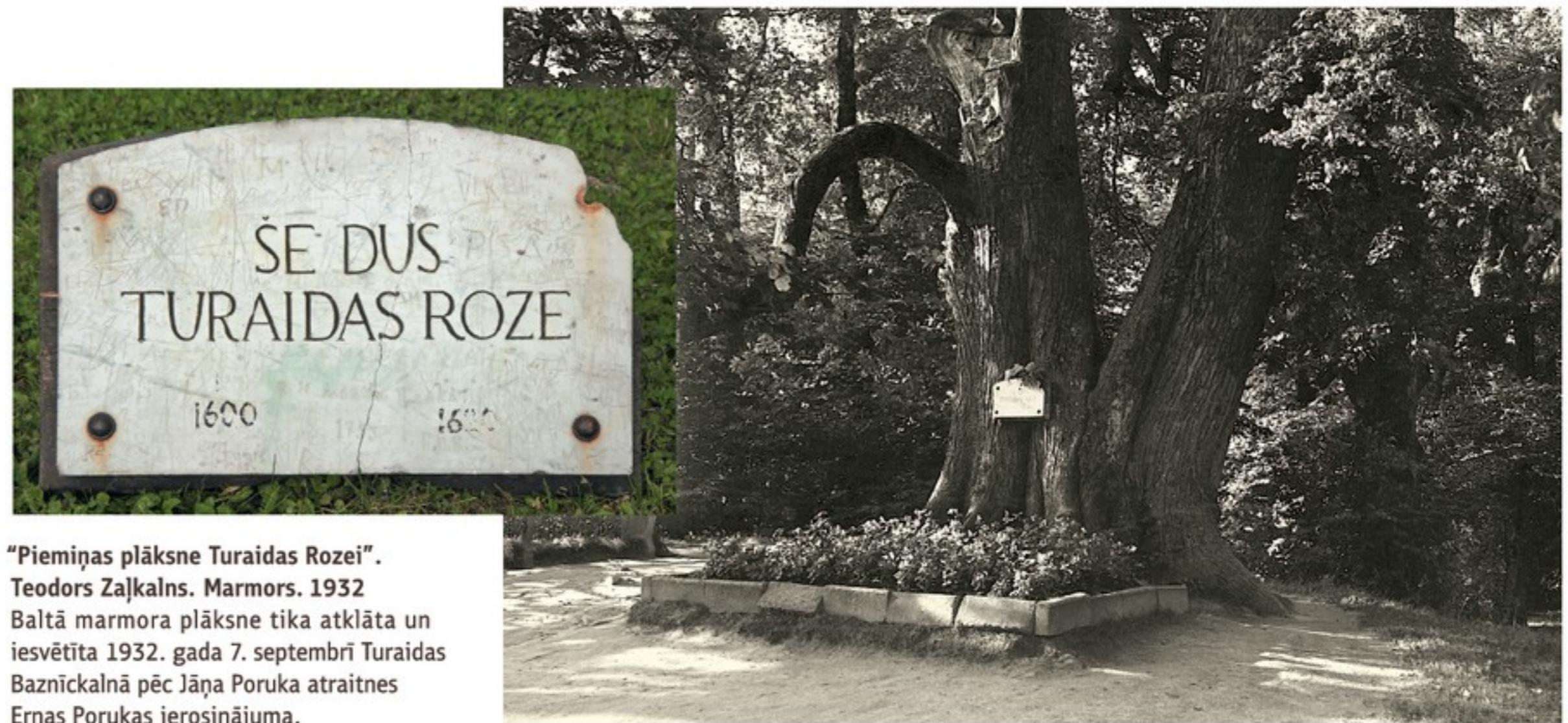

"Piemineklis rakstniekam Jānim Porukam (1871-1911)"
Rīgas Meža kapos. Teodors Zaļkalns. Granīts. 1930
Piemineklis rakstniekam Jānim Porukam tiek uzskaitīts par izcilāko tēlnieka sniegumu memoriālajā tēlniecībā un par vienu no labākajām latviešu skulptūrām latviešu tēlniecībā. Meistars reti kuru darbu uzskata par pabeigtu un arī šajā piemineklī saskata dažas labojamas detājas.

20. gadsimta 30. gados Latvijā pasūtījumu tēlniecības darbiem ir maz. Daudzi talantīgi tēlnieki ir spiesti pievērsties galvenokārt stājglezniecībai un memoriālajai skulptūrai. Arī Teodors Zaļkalns pievēras šim žanram, kas viņa daiļradē ieņem izcilu vietu. Zaļkalna pieminekļi ir novatoriski salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu citu autoru veikumiem. Latviešu memoriālajā tēlniecībā viņš ievieš figurālus cilņus un brīvi stāvošu skulptūru. Būdams lirkis un apcerētājs, viņš attīsta jaunu memoriālās tēlniecības koncepciju, kas atspoguļo pārdomas par dzīves jēgu un dabas likumsakarībām. Viņa veidotajos pieminekļos nav patosa un traģisma. Tie pauž pārdomas un mieru.

Rīgas 18. gadsimta otrās putas kapsētās redzami mākslinieciski mazvērtīgi darinājumi, kas pārsvarā ir sarkofāga, obeliska, krusta, urnas, vāzes, stēlas, kapličas un mauzoleja veidā risinātie kapu pieminekļi. Figurālie veidojumi parasti ir diletantiski amatnieku ražojumi, tādēļ Zaļkalns nevar neko no viņiem mācīties. Viņam pašam jāatrod jaunas vērtības. Meistara darbs memoriālās tēlniecības laukā ir bijis ražīgs un nozīmīgs gan paša Zaļkalna daiļradē, gan visā latviešu mākslā.

Lielāko daļu kapu pieminekļu mākslinieks darina no marmora un granīta. Vienīgais bronzas darbs ir 1942. gadā veidota piemineklis medmāsai Martai Celmiņai (1880-1937).

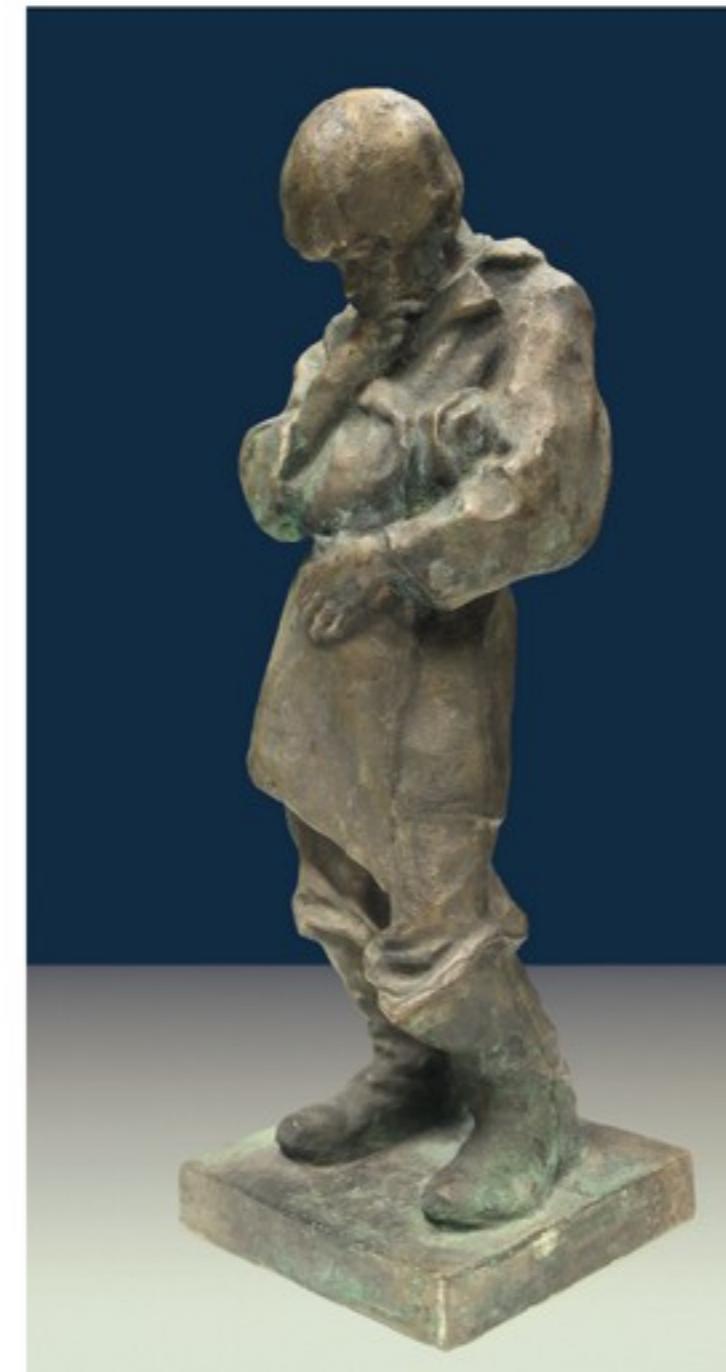
"Piemīnas plāksne Turaidas Rozei".
Teodors Zaļkalns. Marmors. 1932
Baltā marmora plāksne tika atklāta un iesvētīta 1932. gada 7. septembrī Turaidas Baznīckalnā pēc Jāņa Poruka atraines Ernas Porukas ierosinājuma.

Teodora Zaļkalna veidotā piemīnas plāksne Turaidas Rozei 1962. gadā pie dzižliepas Baznīckalnā

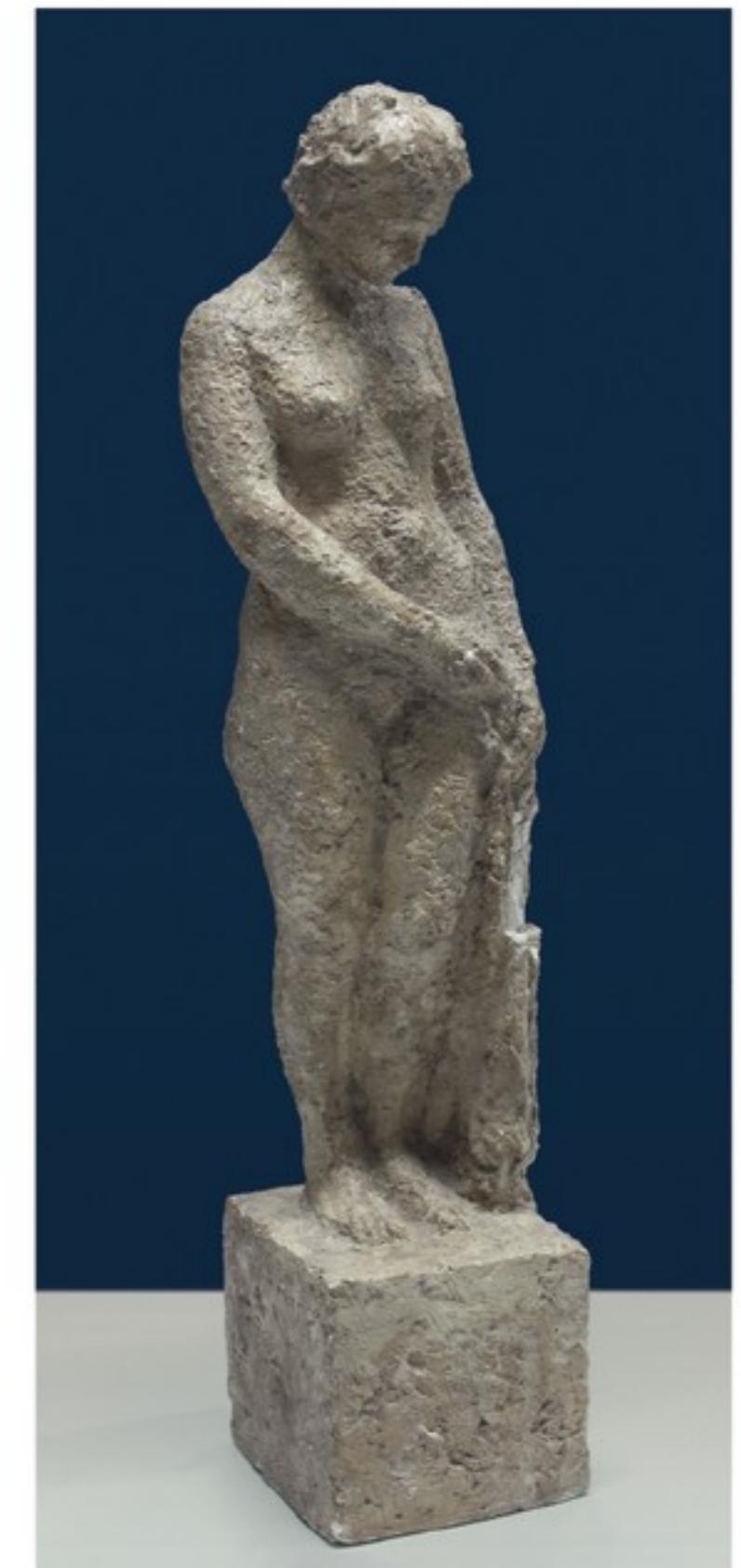

"Piemineklis medmāsai Martai Celmiņai (1880-1937)".
Teodors Zaļkalns. Bronza. 1942
Visu savu mūžu Marta Celmiņa nesavīgi velta slimnieku kopšanai.

Teodoram Zaļkalnam mīli ir visi tēlniecības darbi. Mazās statuetes viņš veido ar tikpat lielu atbildības sajūtu, kā granīta pieminekļus, jo uzskata, ka katrs uzdevums jāveic iespējami augstākā mākslinieciskā kvalitātē, neatkarīgi no tā lieluma.

"Andrjuša".
Teodors Zaļkalns. Bronza. 1905. LNNM

"Statuete IV".
Teodors Zaļkalns. Ģipsis. 1942. LNNM

Tēlniecība. Animālijas

"Jērs". Teodors Zaļkalns. Bronza. 1933. LNMM
Pirmā ievērojamākā Meistara animālīja. Piecas dienas vecais
jēra modelis noskatīts Allažu "Jauntīlēs"

"T. Zaļkalna animālijas ir kas vairāk par parastu dzīvnieka atveidni. Viņš parāda laukos auguša cilvēka attieksmi pret apkārtni un dzīvo radību. Šajā attieksmē nav bērnišķa naivuma vai kundziska pārākuma. Ir stingra, paaudžu pieredzē sakņota, pārbaudīta jēga itin visam. Arī dzīvnieka vietai sev blakus. Tādēj var teikt, ka Zaļkalna animālijas ir arī mūsu tautas ētisko vērtību nesējas."

Edvarda Šmite

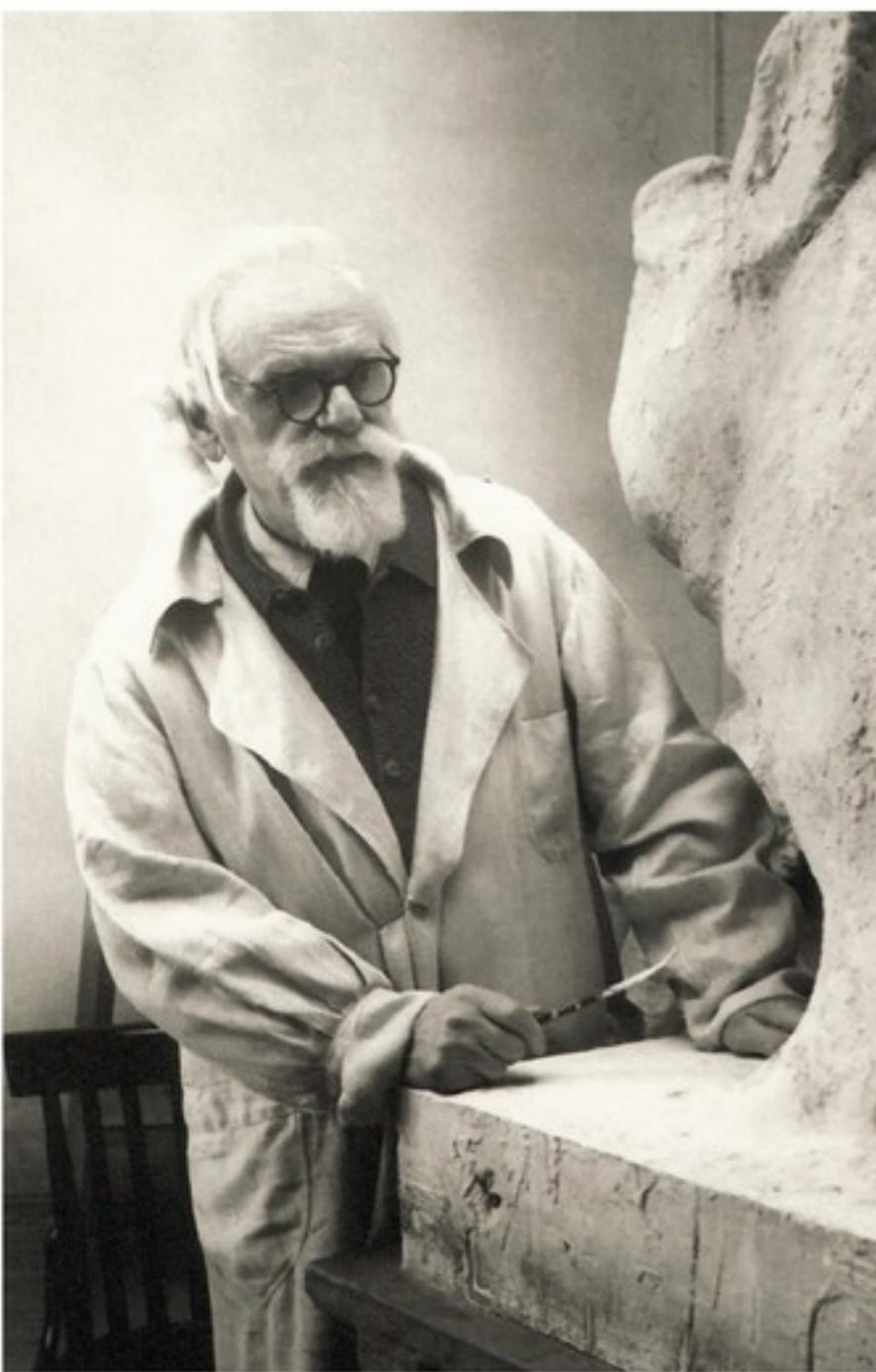
Meistara veidotās animālijas jeb dzīvnieku skulptūras kļuvušas par savdabīgu viņa meistarstīgi un unikālu parādību Latviešu tēlniecībā. Lielāko daļu animāliju Teodors Zaļkalns rada 20. gadsimta 30. gados. Ierosmi saviem dzīvnieku tēliem viņš smeļas vecāku mājās Allažā "Zaļajā kalnā", arī skulptūras "Cūka" studijas Zaļkalns veido Allažos.

"Gribu vēlreiz nobraukt uz kādām dienām uz "Tīlēm", tām mana brālēna mājām, "Zaļā kalna" kaimiņos un uzveidot vēl vienu otru cūku. Šo cūku drīzi jau sāks barot, un oktobra beigās veidošu viņu nobarotu. Arī tā viņa bija pietiekoši trekna un varena, bet var būt, ka nobarota viņa man dos vēl jaunu plastiskumu kāpinājumu."

Teodors Zaļkalns

"Kakīs". Teodors Zaļkalns. Granīts. 1965. LNMM

Teodors Zaļkalns pie ģipša meta "Cūkas" figūrai

Latvijā skatītāju īpaši iemīlots tēlniecības darbs ir Teodora Zaļkalna radītā animālīja "Cūka". Šis dzīvnieks nekad nav bijis populārs modelis tēlotājmākslā. Vairāk veidoti ir suns, zirgs, ērglis. Meistars lauž šo tradīciju. Viņa domas "Cūka" aizņem ilgus gadus. Zaļkalns veido vairākus "Cūkas" variantus – 1932., 1937. un 1939. gadā. Atveidojumi tapuši dažādu izmēru variantos, arī porcelānā un bronzas atlējumos.

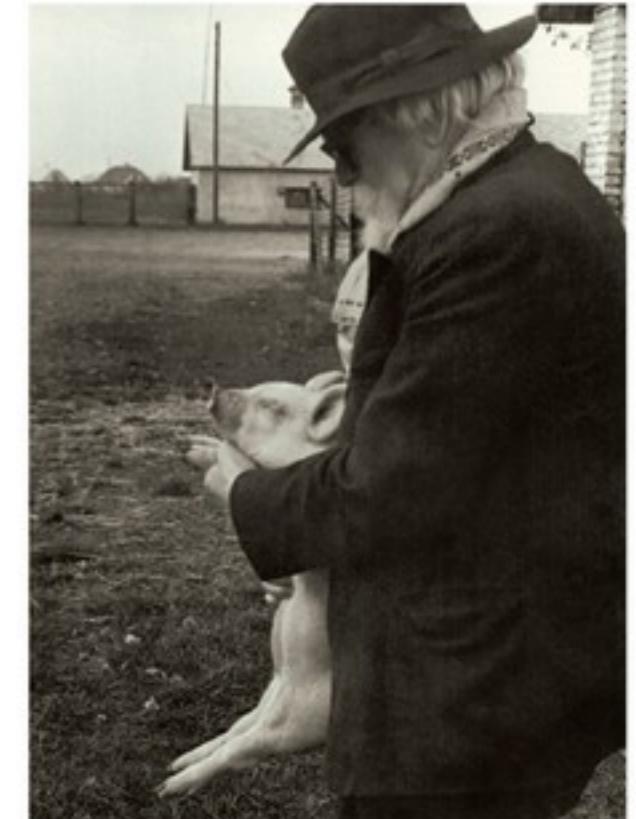

"Cūka". Teodors Zaļkalns. Granīts. 1937. LNMM

Teodora Zaļkalna "Cūka" (1937) LNMM
Latvijas Nacionālā mākslas muzeja ekspozīcijā

Teodors Zaļkalns ar sīvēnu
Pieminētajā vēstulē
Teodors Zaļkalns stāsta
par cūkas studijām laukos:
"Modelis bija Joti jauks.
Apbrīnojami inteliģenta
un saprātīga cūka.
Es ar viņu labi sadzīvoju,
un viņa tik brīnišķīgi
saprata un padevās
manām vajadzībām."

Teodors Zaļkalns savā darbnīcā ar kaimiņu bērniem.
Fonā mets skulptūrai "Cūka", kurš ir līdzīgs 1939. gadā
radītās skulptūras metam
Kārja Ulmaņa (1877–1942) autoratīvā režīma laikā pēc
1934. gada 15. maija Latvija kļūst par nozīmīgu sviesta
un bekona eksportētāju. Teodoram Zaļkalnam ir iecere
uzstādīt Rīgas Centrāltirgū vairākmetrigu cūkas skulptūru,
kuru varētu būt Latvijas bekona simbolu. Augsto materiāla
izmaksu dēļ šī iecere netiek īstenota. Zināms, ka Zaļkalns
vēlējies šim mērķim izmantot 1939. gadā veidoto cūkas
skulptūru ar saslietām ausīm un šņukuru.

Medaļas un monētas

Teodora Zaļkalna dzīves laikā Latvijā medaļu māksla nav populāra. Dzīvodams Florencē, viņš ir interesējies un pētījis šo mazās tēlniecības nozari. Tēlniekam pieder neliela itālu bronzas medaļu kolekcija. Paša veidotajās medaļās Meistars neizceļ grafiskos elementus, bet priekšroku dod plastiskām formām. Viņa medaļas ir skaisti, modelēti cīņi.

"VI Dziesmu svētku atcerēi veltīta medaļa". Teodors Zaļkalns.
Averss. Bronza. 1926. LNMM
Attēlotajām divām tautumeitām modeles ir brālēna Burkarda Dzeņa meitas Dagne un Aina.

"VI Dziesmu svētku atcerēi veltīta medaļa". Teodors Zaļkalns.
Reverss. Bronza. 1926. LNMM
Tautasdziešmu teksts un poētiskais vālodzes tēlojums izsaka dziesmas garu.

Meistars pievēršas monētu izgatavošanai, jo uzskata, ka katram priekšmetam, arī naudai, jābūt skaistai, sevišķi tāpēc, ka tā ik dienas nonāk cilvēku rokās.

1922. gada 3. augustā Latvijas Republikas Ministru kabinets apstiprina "Noteikumus par naudu". Saskaņā ar tiem tiek paredzēts kalt arī zelta naudu – 10 un 20 latu monētas. Teodors Zaļkalns piedalās izsludinātajā konkursā par zelta 20 latu monētas dizaina izveidi. Viņa veidotajos ģipša modeļos ietverti Latvijai būtiski simboli.

"20 latu zelta monētas aversa modelis".
Teodors Zaļkalns. Ģipsis. 1922
Monētas aversā attēlota sievietes seja profilā, kurai galvā lakats.

"20 latu zelta monētas reversa modelis".
Teodors Zaļkalns. Ģipsis. 1922
Monētas reversā attēlots galds ar skābputras trauku, ābolu, piena krūzi, maizi un nazi.

2008. gadā, sagaidot Latvijas valsts 90 gadu jubileju, Latvijas Banka izdod pēc Meistara radītajiem 20 latu zelta monētas aversa un reversa ģipša modeļiem veidotu zelta monētu, ko nosauca par "Latvijas monētu". Grūtības rada sfēriskā virsma, tādēļ nākas Teodora Zaļkalna tēlniecības darbu pielāgot mūsdienu monētu kalšanas tehniskajām iespējām. To paveica tēlniece Ligita Franckeviča, sagatavojot jaunus ģipša modeļus monētas aversam un reversam, kuros pēc iespējas pilnīgāk saglabāta Meistara iecere.

"Latvijas monēta". Averss.
Pēc Teodora Zaļkalna meta veidojusi
Ligita Franckeviča. Zelts. 2008
Monētas aversā attēlota sievietes seja profilā, kurai galvā lakats.
Uzraksts LATVIJA un gadskaits 2008.

Monētas averss dabiskā izmērā

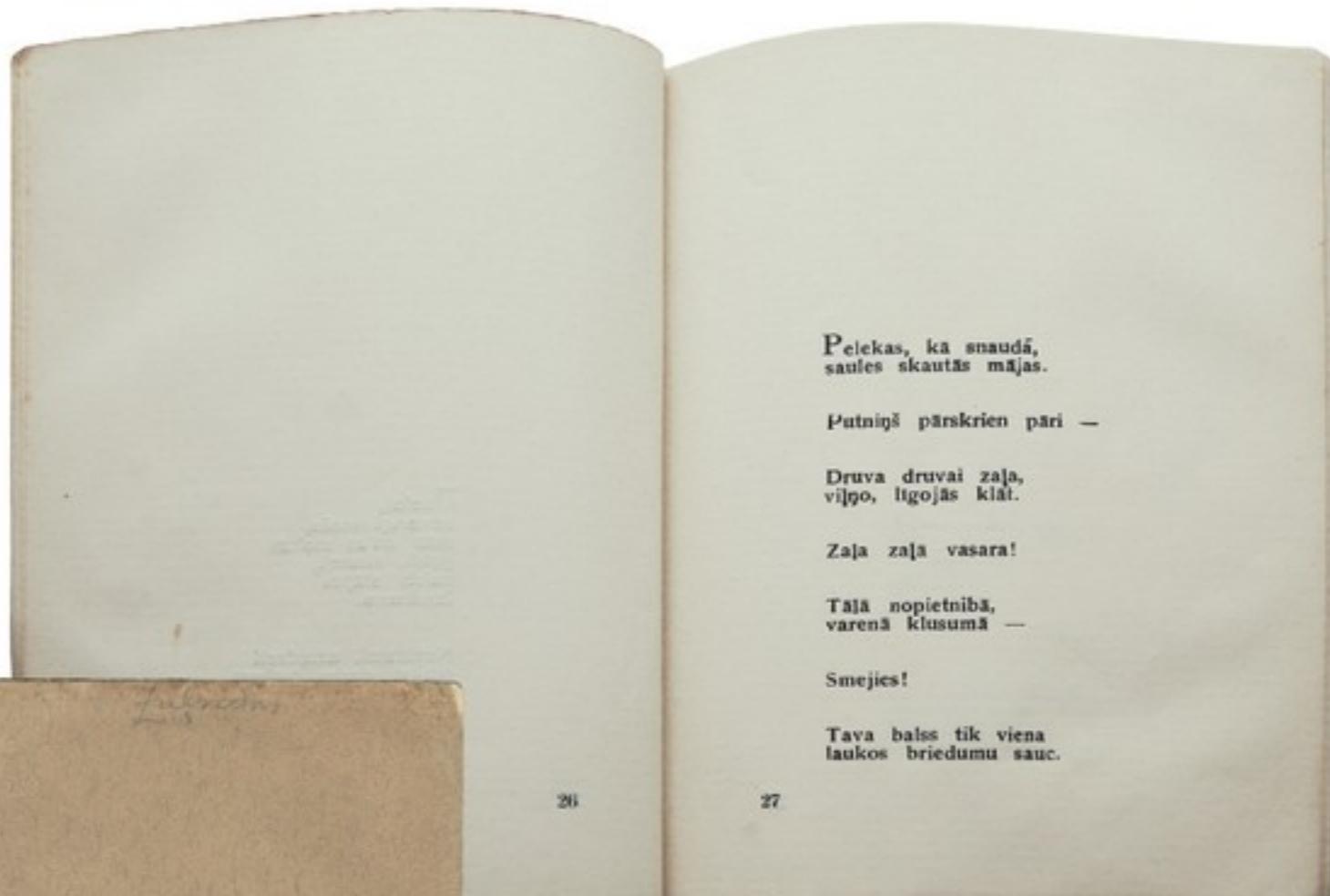

"Latvijas monēta". Reverss.
Pēc Teodora Zaļkalna meta veidojusi
Ligita Franckeviča. Zelts. 2008
Monētas reversā redzams galds ar skābputras trauku, ābolu, piena krūzi, maizi un nazi,
uzraksts 20 LATI, gadskaits 1922. Pa kreisi
apakšā puslokā uzraksts T. ZAĻKALNS.

Monētas reverss dabiskā izmērā

Kārļa Baumaņa atmiņas vēsta, ka, iespējams, Teodors Zaļkalns ir autors arī Latvijas valsts naudas vienībai – latam, darinot šo vārdu pēc itāļu liras parauga.

Ne tikai tēlnieks

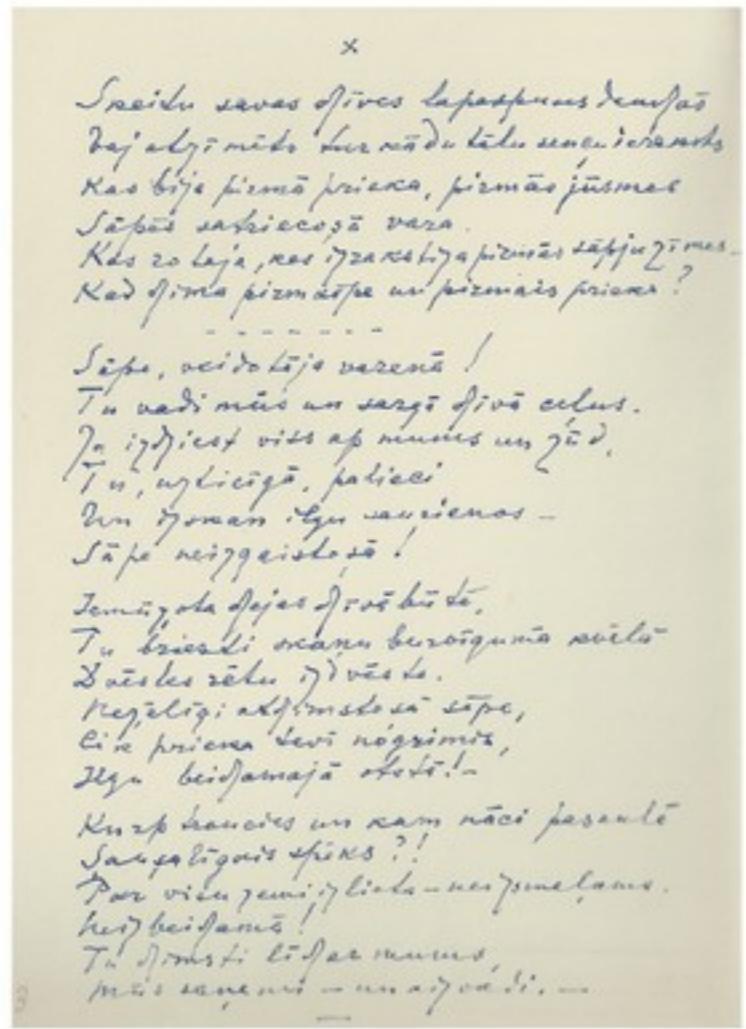

DZEJAS

Teodora Zaļkalna dzejas izdevums
Teodors Zaļkalns raksta arī dzeju.
1924. gadā nedaudzos eksemplāros izdod 46 lappušu biezu viņa dzejas krājumu. Tagad tas ir bibliogrāfisks retums.

Teodora Zaļkalna rokraksts.
Dzejolis "Skaitu savas dzīves lappuses daudz..."

Teodora Zaļkalna dzejas izdevuma atvērums

Savā mūžā tēlnieks sakrājis vērtību pūru ne tikai mākslā vien. Līdztekus daudziem sabiedriskiem pienākumiem, radošajam un pedagoģa darbam Teodors Zaļkalns atrod laiku vēl kādam pasākumam, kas viņu interesē jau kopš jaunības dienām. Kopā ar gleznotāju Ugu Skulmi (1895–1963) un grafiķi Pēteri Upīti (1899–1988) tēlnieks darbojas terminoloģijas komisijā, kas rūpējas par pareizu tēlotājmākslas terminu ieviešanu latviešu valodā. Pret latviešu valodu viņam bija ļoti nopietna attieksme.

"Neparasti man bija, ka Zaļkalns stipru vērību veltīja latviskai terminoloģijai. Savādi tāpēc, ka biju pārāk pieradis pie tā žargona, kādā runājām. Zaļkalns mani bieži laboja ...."

Uga Skulme

Teodors Zaļkalns 1901. gadā sevi piesaka kā mākslas kritiķis. Rūdolfs Blaumanis, kas strādā "Pēterburgas Avīzēs", uzaicina Zaļkalnu rakstīt apcerējumus par mākslu. Viņa pirmās publikācijas iespiestas "Pēterburgas Avīžu" Literārajā pielikumā ar pseidonīmu Krišs Mednieks. Viņš ir ass un tiešs kritiķis, kurš izvirza mākslai augstas prasības gan saturu atklāsmes, gan profesionālās meistarības ziņā. Īpaši krasī vēršas pret atdarināšanas tendencēm. Līdz ar Jaņa Rozentāla rakstiem latviešu valodā tie ir vienīgie, nopietnie, rūpīgi pārdomātie apcerējumi par mākslu.

Savā garajā mākslinieka mūžā iegūtās atziņas viņš apkopo teorētiskā rakstā "Tēlnieciski būtiskais", kuru studenti mēdz dēvēt par "Zaļkalna ticības aplieci".

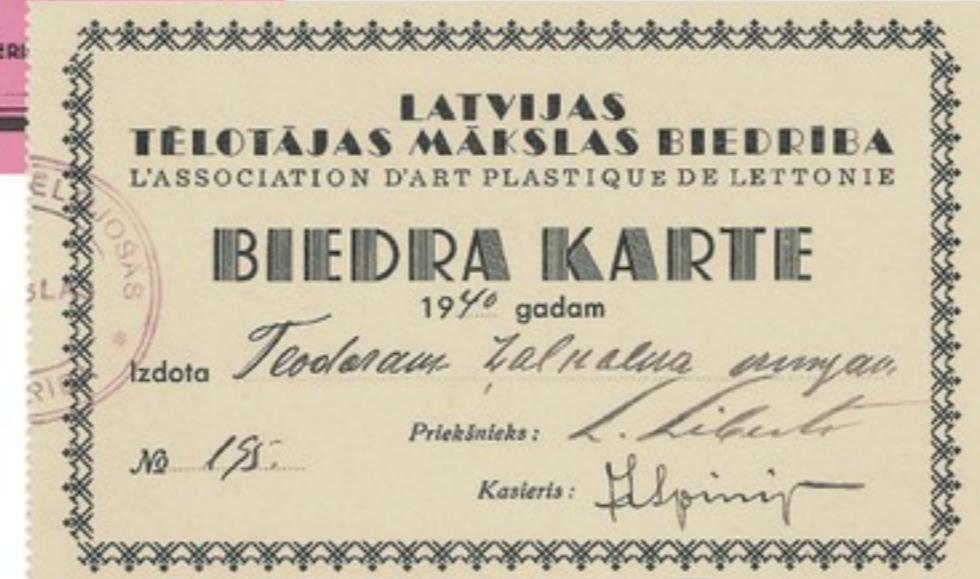
Teodors Zaļkalns uz slidām

Tēlnieks tiecas pēc vispusības gan radošajās izpausmēs, gan dzīvē vispār – par to liecina viņa dzeja, kā arī ilgstošā un noturīgā aizraušanās ar slidošanu.

Teodora Zaļkalna Latviešu senatnes pētītāja biedrības biedra karte. 20. gadsimta sākums

Jāņa Raiņa piemiņas fonda biedra – veicinātāja karte, izdota Teodoram Zaļkalnam. 1931

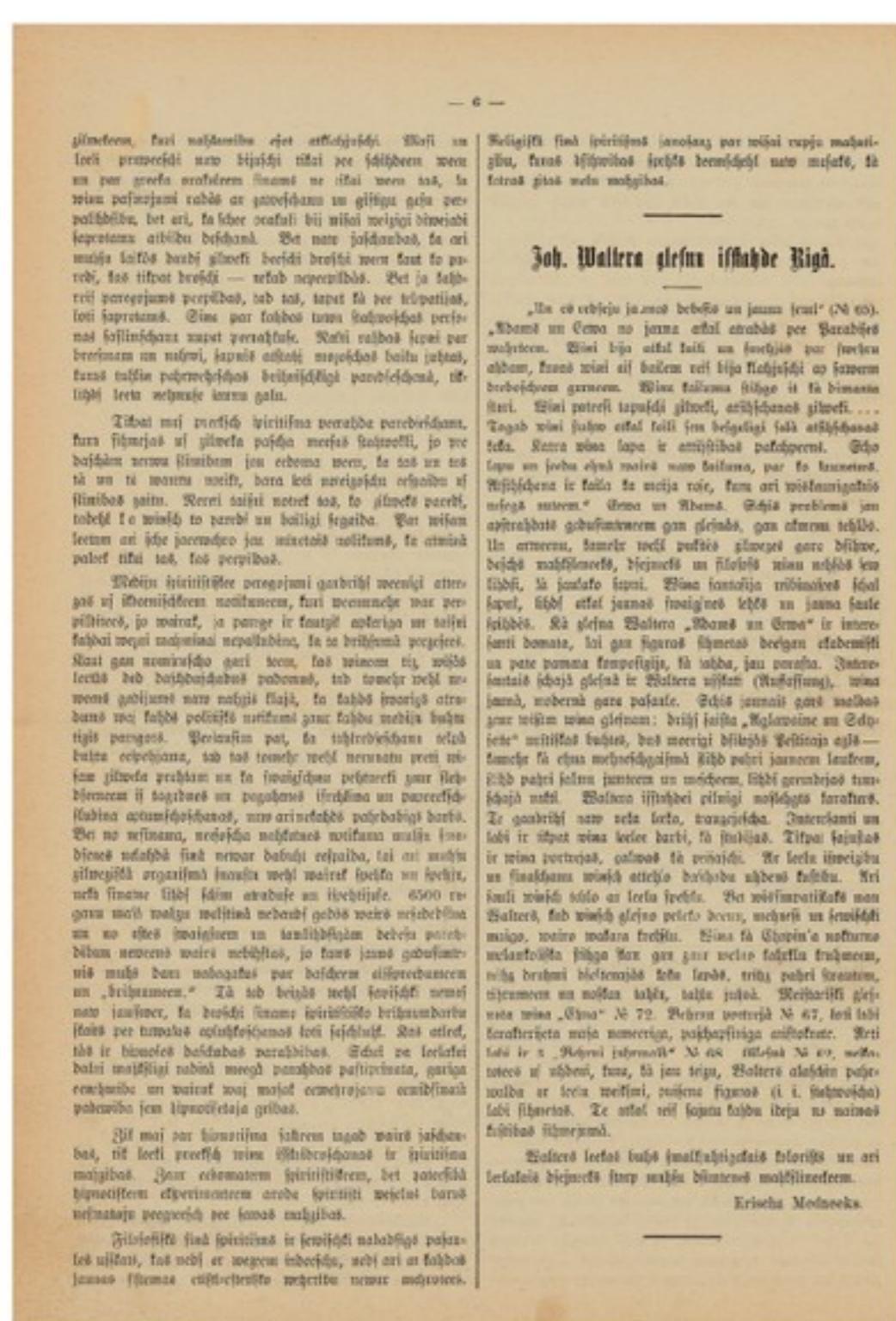
Teodora Zaļkalna Latvijas Tēlotāja mākslas biedrības biedra karte. 1940

Teodora Zaļkalna Latvijas mednieku biedrības biedra karte. 1926

Teodoram Zaļkalnam ir dotības uz valodām. Viņš brīvi runā krieviski, franciski un itāliiski. Labi pārvalda arī vācu valodu.

Padomju varas gados, saņēmis vairākus oficiālus apbalvojumus un atzinības, Teodors Zaļkalns ir Latvijas PSR Augstākās Padomes deputāts. Novērtējums uzliek viņam pienākumu iesaistīties dažādās sabiedriskās aktivitātēs. Neraugoties uz aizņemtību, mākslinieks turpina daudzpusīgu tēlniecības darbu.

Teodora Zaļkalna recenzija Jāņa (Johana) Valtera gleznu izstādei Rīgā

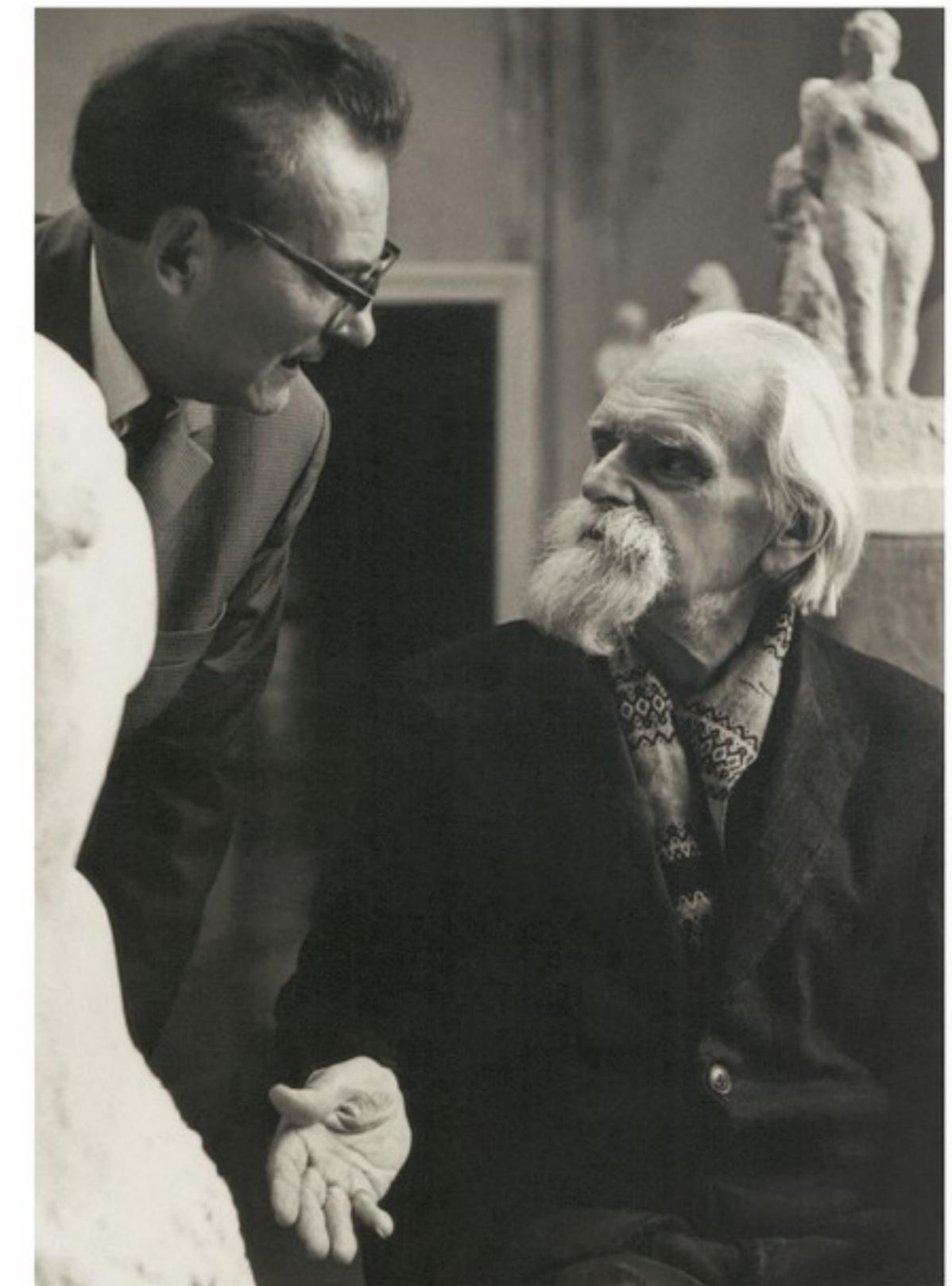
Publicēta 1902. gada 3. janvārī Pēterburgas Avīžu Literārajā pielikumā Nr. 1. Izmantots pseidonīms Krišs Mednieks.

Pedagoģiskā darbība

Lielu vietu Teodora Zaļkalna dzīvē ieņem pedagoģiskā darbība. Savas pedagoga gaitas viņš uzsāk 1903. gadā kā Jekaterinburgas (Krievija) lietišķas mākslas skolas pedagogs, kur vada tēlniecības un kompozīcijas klases, neilgu laiku māca arī tēlniecības ģeometriju un zīmēšanu. Zaļkalns ir vērīgs skolotājs un uzmanīgi iepazītas ar visiem skolnieku darbiem. Viņš saskata talantu kāda, par sliktu uzvedību un nesekmību no skolas izslēgta audzēkņa darbos. Panācis skolnieka atgriešanos, Zaļkalns ņem viņu savā audzināšanā. Laika gaitā šis zēns kļūst par ievērojamu mākslinieku – izcilo krievu tēlnieku Ivanu Šadru (*Иван Дмитриевич Шадр*) (1887–1941).

“Zaļkalna ierašanās mūsu skolā bija laime. Vispirms viņa manieres, korektā mierīgā attieksme pret citiem, izkoptie sejas panti, viegli pieliekta, skaistā galva ar košu, gaišu matu sasukājumu, lēnā gaita un rokas, kuras viņš aizvien turēja vestes kabatās. Runāja maz, lakoniski... Skolnieki klausījās viņa vārdos un atdarināja viņa izturēšanās un runas veidu. Zaļkalna dievināšana bija jūtama it visur.”

Ivans Šadrs

Teodors Zaļkalns un viņa skolnieks Kārlis Baumanis
1966. gadā izdevniecībā "Liesma" izdod Kārļa Baumaņa monogrāfiju "Teodors Zaļkalns". Tas ir izsmēlošķakais pētījums par Teodoru Zaļkalnu, kas radīts, vācot materiālus, un vairākas reizes nedēļā apmeklējot Teodoru Zaļkalnu desmit gadu garumā. Kārlis Baumanis godprātīgi pilda skolotājam dotos solijums – ar viņa gādību pēc Zaļkalna meta tiek uzstādīts piemineklis komponistam Alfrēdam Kalniņam Rīgā un Krišjānim Baronam Siguldā. Daudz darba un enerģijas ieguldījis, lai Meistara darbnīcā Rīgā tiktu atvērts Teodora Zaļkalna memoriālais muzejs. Kārlis Baumanis ir autors Siguldā uzstādītajai piemiņas zīmei "Lielā stēla", kas veltīta 1941. gadā represētajiem siguldiešiem.

Jekaterinburgas mākslas skola. 20. gadsimta sākums
Skolā Teodors Zaļkalns strādā par pasniedzēju no 1903. līdz 1907. gadam

"Tēlnieka Ivana Šadra portrets".
Georgs Verejskis (Верейский Георгий Семенович)
(1886–1862). Litogrāfija. 1951

Latvijas Valsts Mākslas akadēmijā 1944. gada rudenī pēc pārtraukuma atsākās mācības. Teodors Zaļkalns kļūst par tēlniecības katedras dekānu un skulptūru darbnīcas vadītāju. Pedagoģiskais darbs nes bagātus augļus – četrpadsmīt gadu laikā akadēmiju beiguši 59 tēlnieki, no kuriem 54 ir Teodora Zaļkalna diplomanti. Daudzi sīrmā meistara audzēkņi ir kļuvuši par ievērojamiem tēlniekiem – Kārlis Baumanis, Lilija Līce, Lea Davidova-Medene, Rasma Bruzīte, Ojārs Siliņš, Gaida Grunberga u.c.

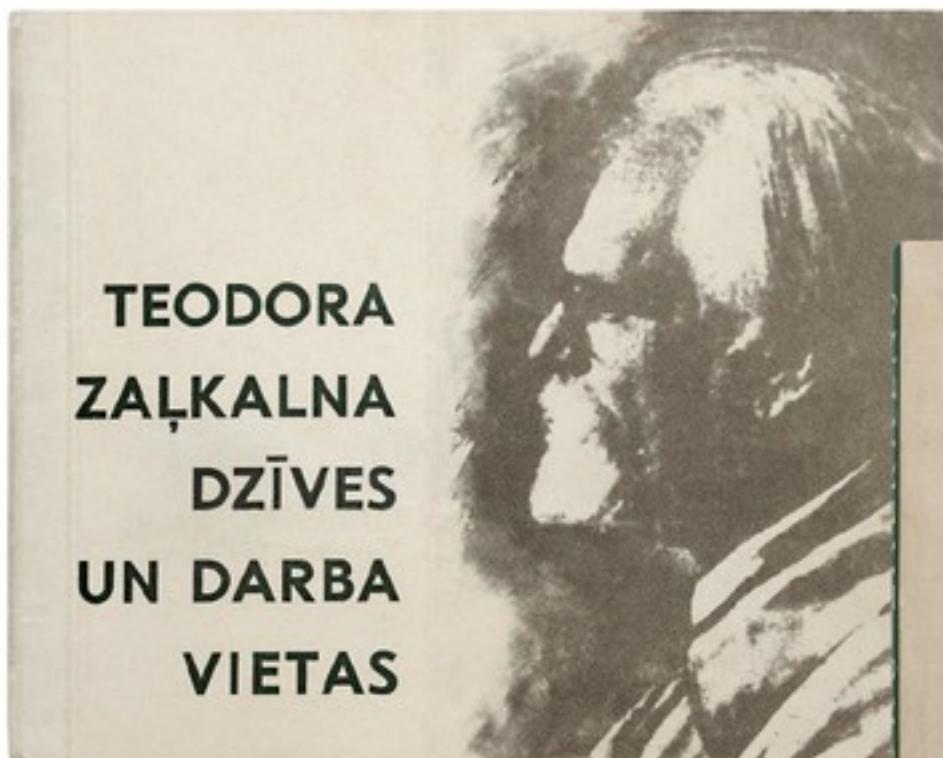
Teodors Zaļkalns ar skolniekiem
Latvijas Mākslas akadēmijā

Teodors Zaļkalns, Emīls Melderis (1889–1979) un Kārlis Zemdega (1884–1963)
Latvijas Mākslas akadēmijā 1950. gadā, diplomdarbu aizstāvēšanas laikā

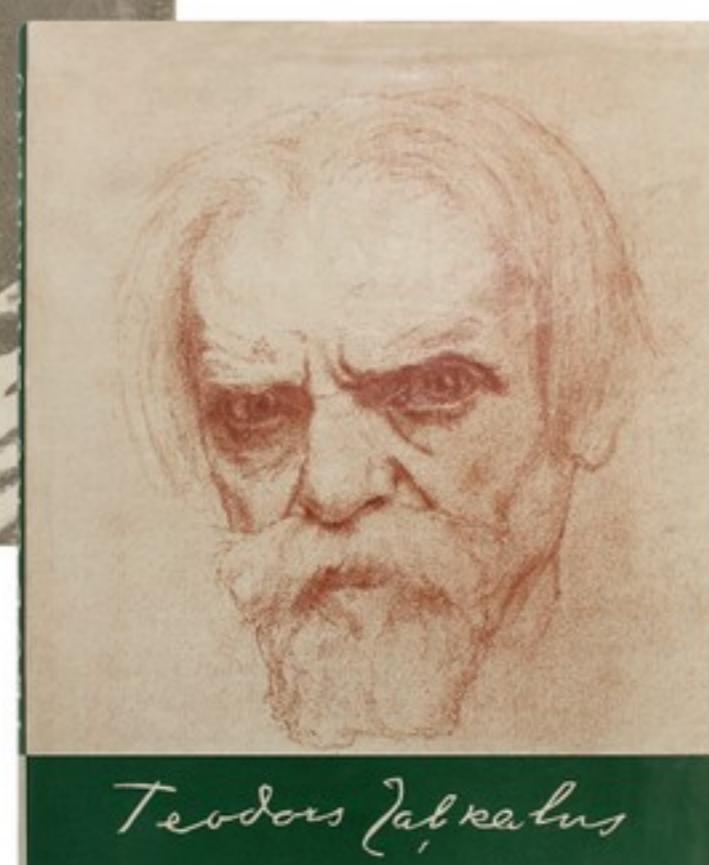

Latvijas Mākslas akadēmija. 2018

"Teodora Zaļkalna dzīves un darba vietas".
Jurģa Skulmes teksts un mākslinieciskā apdare,
Rīgā: Liesma. 1972

Monogrāfija "Teodors Zaļkalns".
Kārlis Baumanis. Rīgā: Liesma. 1966

Atzīmējot Teodora Zaļkalna simtgadi, pie Latvijas Mākslas akadēmijas uzstāda tēlnieka skolnieka Ojāra Siliņa veidoto Meistara skulpturālo portretu, kuru 2018. gada 15. septembrī atklāj Siguldā pie novada Kultūras centra.

Ojārs Siliņš veidotā Teodora Zaļkalna skulpturālā portreta uzstādīšana 1986. gada rudenī pie Latvijas Mākslas akadēmijas
Arhitekts Ivars Bumbieris un tēlnieks Ojārs Siliņš (otrais no labās) pieminekļa uzstādīšanas laikā.

"Darbs ir mūsu dzīves mērs, Kā mantojums, tas aug no audzes audzē..."

Teodors Zaļkalns

Allažu pagasta zemnieka un tirgotāja dēlam Teodoram Zaļkalnam lemts neparasti garš un bagāts mūža ritums, kas izveido viņu par Meistaru. Tēlnieka veikums novērtēts dažādos veidos. 1976. gadā mākslinieka simtgades jubilejā, viņa bijušajā darbnīcā atklāj memoriālo muzeju. No 1973. gada līdz 1988. gadam Latvijas Mākslas akadēmija nosaukta Teodora Zaļkalna vārdā.

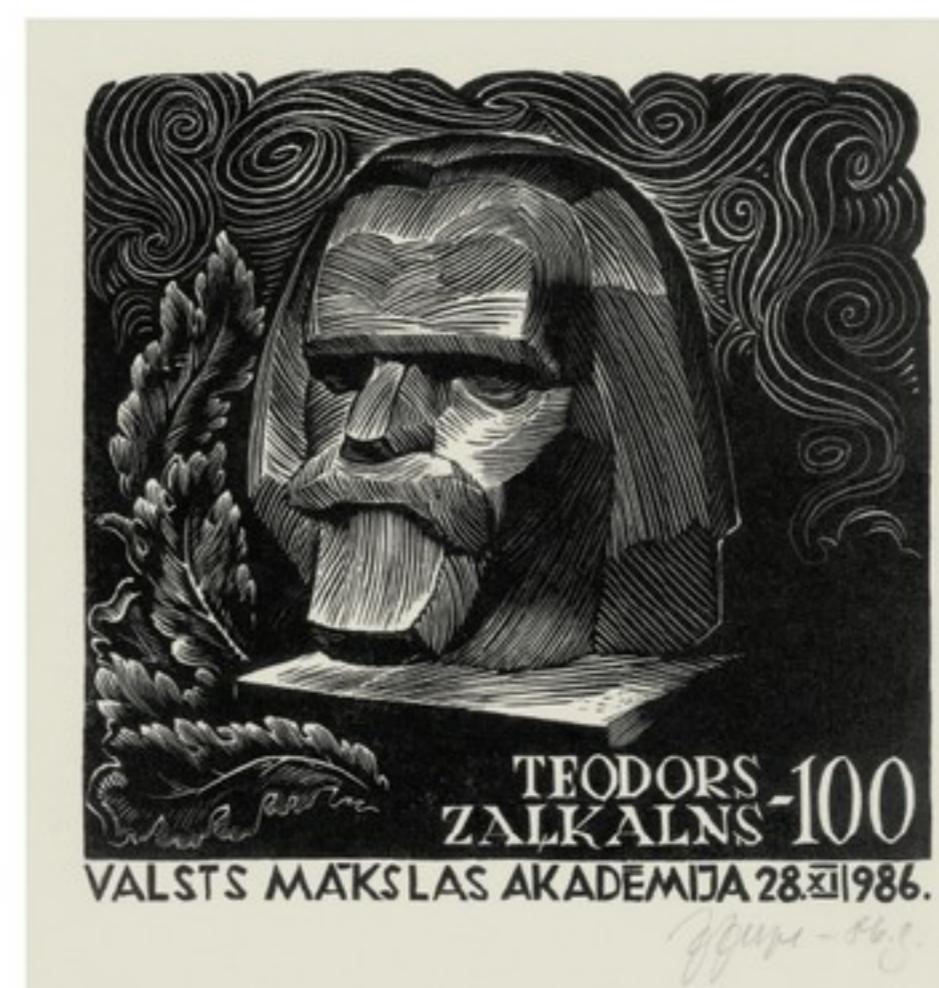
Par Teodora Zaļkalna devumu tēlniecībā raksta gan latviešu, gan cittautu mākslas pazinēji:
Martins Ratšpehers, Helge Kjellēns, Klements Moro u.c.

Teodora Zaļkalna darbnīca Rīgā, Biķernieku ielā 13
Kopš 1936. gada te top gandrīz visi mākslinieka darbi, bet
no 1976. līdz 1994. gadam darbojas Teodora Zaļkalna
memoriālais muzejs.

Tvaikonis "Skulptors Zaļkalns" (Скульптор Залькалнс)
Uzbūvēts 1978. gadā Polijā, Gdājskā.

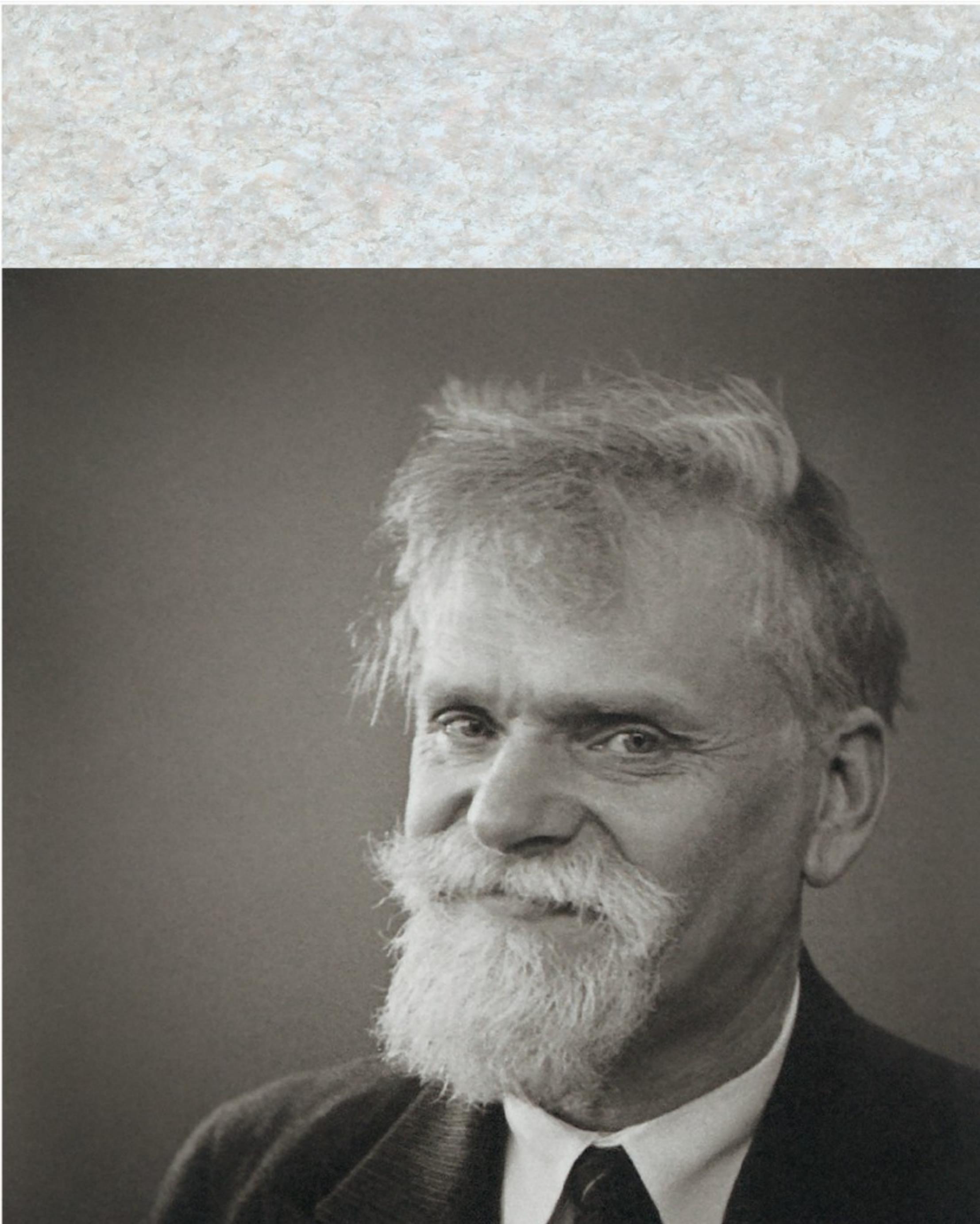

"Teodors Zaļkalns. 100".
Zigurds Zuze. Kokgriezums. 1986

"Teodora Zaļkalna portrets". Lea Davidova-Medene
Granīts. 1967
Tēlniece savu pasniedzēju un autoritāti iemūžina gra-
nītā astopadsmīt gadus pēc akadēmijas beigšanas.
Šis darbs tiek vērtēts kā apbrīnojami precīzs Teodora
Zaļkalna portrets.

Pārdzīvojis divus karus, izaudzinājis 54 tēlniekus, Latvijas kultūrainavā un muzejos atstājis izcilas mākslas vērtības, piedalījies neskaitāmās izstādēs, vienmēr aktīvais, nemierīgais, bet pedantiskais Allažu "Zaļajā kalnā" dzimušais latviešu tēlniecības pamatlīcējs Teodors Zaļkalns mūžībā dodas 1972. gada 6. septembra rītā. Sirmais Meistars vēlas, lai viņu Zemesmātes klēpī gulda Allažu dzimtas kapos blakus vectēvam, tēvam un brālim. Sieva apglabāta Juglas kapos. Diemžēl viņa pēdējā vēlēšanās netiek ievērota. Teodoru Zaļkalnu apglabā Rīgā, Raiņa kapos 11. septembrī.

Teodors Zajkalns

Turaidas muzejrezervāts
Siguldas novada pašvaldība

Izstādes dizains: Aivars Plotka

Fotogrāfiju autori izstādei "Teodors Zajkalns":

A. Altenbergs, K. Baumanis, R. Borrchardt, N. Brasliņš,
N. Dainis, Z. Gatere, Hebenspergers (Hebensperger),
G. Janaitis, K. Krīgers, A. Linarts, S. Moreira,
A. Plotka, I. Ratniece, J. Rieksts, F. Schmitzs,
K. Šonjans (Schonjaahnn), A. Tabaks, D. Zdobnoviče.

Izstādē izmantoti:

Turaidas muzejrezervāta,
Latvijas Nacionālā mākslas muzeja,
Latvijas Mākslas akadēmijas Informācijas centra,
Latvijas Nacionālās bibliotēkas,
Rakstniecības un mūzikas muzeja,
Emīja Melngaiļa memoriāla muzeja,
Latvijas fotogrāfijas muzeja,
Latvijas Bankas arhīva,
Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas,
Andas Treijas personīgā arhīva,
Egila Jemeļjanova personīgā arhīva un citi materiāli.